
Programmet för kulturarv och samhällsanalys

Metodismen i Kalmar åren 1868-1901

En studie av sociala strukturer, attityder och föreställningar inom en gren av väckelserörelsen

Viktor Englund

HÖGSKOLAN I KALMAR

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Arbetets art:	C-uppsats i historia 15 poäng
Titel:	Metodismen i Kalmar åren 1868-1901: En studie av sociala strukturer, attityder och föreställningar inom en gren av väckelserörelsen
Författare:	Viktor Englund
Handledare:	Jonas Sjölander
Examinator:	Fabian Persson

Abstract

Denna uppsats syfte är att tudelat i två större undersökningsområden. Den första delen utgörs av en kvantitativ studie av hur Kalmar metodistförsamlings sociala struktur såg ut och hur den förändrades under åren 1868-1901. Utifrån församlingens ministerialböcker har jag konstruerat tabeller där medlemmarnas yrkes- eller civilstatus presenterats. Dessa uppgifter har sedan jämförts med konferensprotokoll där det framgått vilken ställning olika personer inom församlingen hade. Den sociala sammansättningen inom församlingen dominerades av kvalificerade yrkesarbetare under de tre första nedslagen 1871, 1881 och 1891. Vid sekelskiftet hade istället de proletärt präglade arbetarna blivit den talrikaste gruppen, vilket speglar samhällsutvecklingen i Kalmar då en viss industrialisering inträffat. Det var också vid denna tid en lågstatusarbetare för första gången deltog i församlingsstyret. Uppsatsens andra del har ett mer aktörsinriktat perspektiv där jag i en kvalitativ undersökning fokuserat på hur relationerna såg ut mellan församlingen och de utomstående, vilka normer och värderingar som gällde inom samfundet och hur de såg på utomstående. Här har jag använt mig av främst konferensprotokollen där uttalanden och lägesrapporter analyserats. Viktiga resultat är här att den första tiden var den allra svåraste, synen på de utomstående var negativ men genom sina handlingar (social verksamhet med mera) visade församlingen också omtanke. När det gäller normer inom församlingen var det viktigaste en stark religiositet, brott mot denna genom synd bestraffades hårt med uteslutning. Jag har även använt ett genusperspektiv i uppsatsen, viktiga resultat har här varit den ojämna könsfördelningen (70 procent eller mer var kvinnor) och det faktum att kvinnornas makt ökade vid den aktuella periodens slut.

Innehållsförteckning

Förord	1
1. Introduktion	2
1:1 Syfte	3
1:1:1 Värden och användningsområden	4
1.1.2. Dispositionen och den röda tråden	5
1:2 Frågeställning	5
1:3 Metod, källkritik och forskningsläge	10
2. Bakgrund	11
2.1 Metodismens världshistoria och grundläggande teologi	13
2.2 Den svenska metodistkyrkans historia	15
3. Sociala strukturer	16
3.1 Begynnelsens tid och medlemsstatistisk utveckling	18
3.2 Sammanställning av yrkes- och civilstatus i församlingen	31
3.3 Komparation	34
3.4 Bostadsmönster	37
4. Attityder och förhållningssätt	47
5. Resultatsummering och avslutande diskussion	51
6. Sammanfattning	52
Käll- och litteraturförteckning	55
Tabell- och diagramförteckning	56

Bilaga 1: Sociala kategoriseringen i avhandlingen *Kontoristen*

Förord

När splittringar och förändringar i historisk tid skett inom den religionsform som haft hegemoni har detta varit långt ifrån odramatiskt. Exempelen är otaliga i allt från de krig på kontinenten som följde på reformationen till Dackefejden här hemma i Sverige. Då pietismen gjorde intåg i Sverige under 1700-talets första hälft genom svenska studenter vid de tyska universiteten och karoliner som återvände från sin fångenskap i Ryssland svarade ståndsriksdagen med att införa konventikelplakatet 1726.¹ Förnyelse och förändring var alltså inte välkommet. Hur reagerade allmänheten då frireligiösa samfund växte fram i Sverige under väckelserörelsens tidevarv? Då upplysningen sedan länge var passerad och en viss sekularisering hade gjort sig gällande. Hade det hela lett till en ökad tolerans mot avvikande läror som under tidigare sekler skulle ha betraktats som kätterska och lett till hårda repressalier? Mitt intresse ligger alltså i att undersöka vilka reaktioner som en avvikande religiös grupperings etablering gav upphov till och vilka människor som ingick i denna gemenskap. Vad förenade dem utöver tron? Jag anser att frågan har stor giltighet i dagens samhälle som präglas av en mångfald av olika religioner. I interaktionen mellan människor med olika trosföreställningar är det högst väsentligt att ha kunskap om olika religioner för att bland annat motverka missförstånd och överbrygga fördomar. Detta gäller för alla religioner både de stora världsreligionerna och mindre avgreningar som metodismen. Då det i våra dagar har florerat en väldigt negativ bild av frikyrkor inom till exempel media och populärkultur, jag tänker närmast på det stora utrymme som Knutbyincidenten fick men även svenska storfilmerna som Solstorm, kan det finnas ett värde i att balansera denna kunskap med objektiv forskning. Jag hoppas att min uppsats ska kunna utgöra ett sådant bidrag.

Det bör poängteras att jag själv inte anser mig vara religiös och att jag ansluter mig till ett något agnostiskt synsätt när det gäller religion och menar att människan inte kan ha kännedom om det finns en gud eller inte. Det ligger utanför vår förståelseförmåga, precis som vi inte kan föreställa oss oändlighet i tid och rum. Uppsatsen är alltså skriven ur ett utifrån-perspektiv. Detta ser jag främst som en fördel då det är lättare att förhålla sig objektiv till det som man inte är känslomässigt engagerad i. En nackdel skulle kunna vara till exempel svårigheter med att rent hermeneutiskt sätta sig in i vad metodismen på ett mer känslomässigt plan betydde för dess anhängare.

---

¹ Melin, Johansson & Hedenborg 2003, s 188.

1. Introduktion

Metodismen etablerades i Sverige i samband med den väckelserörelse som hade sin storhetstid under 1800-talets andra hälft och under 1900-talets början. Metodistkyrkan var en av de stora frikyrkorna som växte fram ur denna väckelse. Rörelsen handlade mycket om vanligt folks rätt till att tyda den heliga skriften och möjligheten att hålla privata andaktsmöten ledda av lekmanapredikanter. Dessa möten var strikt förbjudna fram till 1858 då konventikelplakaten avskaffades, men även därefter var möjligheterna till de privata gudstjänsterna kringade av lagar och regler.

1:1 Syfte

Denna C-uppsats faller huvudsakligen inom kategorin socialhistoria då det främsta syftet med arbetet är att kartlägga den sociala strukturen inom Kalmar metodistförsamling. Den historiematerialistiska skolan har på många sätt utgjort arbetsplattformen för uppsatsen i form av begrepps- och metodanvändning. Tidigare forskning inom socialhistoria har också möjliggjort en viss komparation. Efter en omfattande litteraturgenomgång har jag dock varken inom den socialhistoriska forskningen eller i den litteratur som handlar om metodismens historia funnit något verk som på djupet berör metodismens socialhistoria. Ett undantag från det ovanstående skulle möjligen vara Bo Öhngrens doktorsavhandling *Folk i rörelse*, som faktiskt behandlar väckelserörelsens sociala rekrytering. Avhandlingen är geografiskt avgränsad till Eskilstuna med omnejd och tidsmässigt till tiden 1870-1900. Denna tidsavgränsning lämpar sig utmärkt för en komparation då den nästan helt sammanfaller med min egen (1868-1901). Öhngrens arbete utgör visserligen en stor inspirationskälla, men det har inte sin huvudfokus på varken metodisterna eller väckelserörelsen. Även om Öhngren inte går in i detalj på metodisterna har dock vissa delar av hans arbete varit möjliga att använda för jämförelse.

Intentionerna med att studera den sociala sammansättningen inom församlingen är flera och ger förhoppningsvis också flera värdefulla svar. Det kommer att undersökas om församlingen hade en homogen eller heterogen klasstruktur. Min hypotes är att en homogen klasstruktur visar på att metodismen fick fotfäste inom en viss klass och spreds horisontellt inom denna genom att människorna hade gemensamma yrken, bodde på samma ställen och tillhörde samma sociala skikt. Om resultatet istället skulle visa på en heterogen sammansättning påvisar det att tron fungerade som en brytare av klassgränser. I båda fallen är det intressant att se

vilka som styrde organisationen. Var församlingen hierarkiskt styrd av en social elit eller var metodistkyrkan något av en plattform där människor med sinsemellan helt skild världslig status kunde mötas i en någorlunda klassneutral andlig sfär?

Uppsatsens andra stora undersökningsområde handlar om vilka attityder, föreställningar och reaktioner som metodisternas etablering i Kalmar gav upphov till. Det är främst relationerna mellan församlingen och det övriga samhället som står i fokus och hur dessa förändrades under den för arbetet aktuella tiden (1868-1901). Hur församlingen såg på sina egna medlemmar kommer också att analyseras.

Det är viktigt att klargöra att denna del av uppsatsen inte är kopplad till Annalesskolans användande av ordet mentalitet. Det är inte hur det implicita i människors kognitiva strukturer förändras i la longue durée-perspektivet som uppsatsen har som syfte utforska. I uppsatsen bedrivs istället en studie på mikronivå som främst analyserar det som tas upp i metodistpastorerna rapporter vid kvartalskonferenserna.

I uppsatsen kommer jag också använda mig av ett genusperspektiv där sådant som maktfördelningen mellan könen och den eventuella förekomsten av kvinnliga respektive manliga sfärer kommer att analyseras. Jag kommer även att undersöka hur könsfördelningen såg ut inom det lokala metodistsamfundet.

1:1:1 Värden och användningsområden

Den främsta poängen med att kartlägga den sociala strukturen på lokalnivå är att arbetet ska kunna användas som ett referensverk i jämförelse med andra arbeten med liknande ambitioner. Aktuella komparativområden skulle kunna utgöras av dels andra frikyrkliga organisationer som baptistkyrkan eller frälsningsarmén, men även andra folkrörelser som nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen. I mitt sökande efter litteratur och uppsatser att jämföra mina egna resultat med har jag märkt att det verkar råda brist på socialhistorisk forskning när det gäller metodistkyrkan och även väckelserörelsen i stort. Arbetet utgör en tämligen liten pusselbit i en kartläggning av vilka sociala grupper som anslöt sig till väckelserörelsen ur ett nationellt perspektiv, men utgör ändå ett viktigt forskningsbidrag om man beaktar dess användbarhet i fortsatta komparativa studier. Resultatet från studien kommer också sättas in i ett större perspektiv då situationen i Kalmar kommer jämföras med andra församlingar och vad som tidigare skrivits om metodisterna.

Den del av arbetet som handlar om attityder och föreställningar har även det ett kompara-

tivt värde i egenskap av en fallstudie på lokalnivå som kan användas som referens i liknande studier. Jag vill också hävda att uppsatsen har ett tämligen stort nyhetsvärde då det endast finns minimalt med information om metodistkyrkan i Kalmar. Något samlat verk har inte skrivits förutom det 7 sidor tjocka jubileumshäftet med titeln *Metodistförsamlingen i Kalmar 90 år* som församlingen gav ut 1958. Församlingen nämns i en del olika översiktsverk som *Metodistkyrkan i Sverige 100 år* och flerbandsverket *Sveriges kyrkohistoria*, men det är ett ytterst sparsamt med information. Lika bristfällig är informationen i den lokalhistoriska litteraturen i *Kalmar stads historia* band III skrivs det endast att metodisterna verkade i Kalmar och att väckelserörelsen nådde sin topp kring 1895 med ett medlemstal på runt 300 personer.² Om denna siffra är korrekt var Metodistkyrkan den största av frikyrkorna i Kalmar då de hade kring 160 ordinarie medlemmar vid mitten av 1890-talet (se sid 17). Den utförligaste texten hittade jag istället i boken *Calmare gamla malm* där metodisterna fått en hel sida. Efter att jag har sökt på olika universitetshemsidor har jag inte heller lyckats hitta några uppsatser som behandlar den svenska metodistkyrkan ur en historisk synvinkel. På de olika universiteten och högskolorna har det skrivits en mängd olika uppsatser med metodismen som studieobjekt även lokalt här i Kalmar (se till exempel C-uppsatsen *Genom tron på evangeliet är vi enade* av Johan Engvall), men gemensamt för dessa uppsatser är att de är religionsvetenskapliga arbeten som berör metodismen ur ett teologiskt perspektiv. Jag vill hävda att en organisation som har en så pass lång historia och betytt så oerhört mycket för sina medlemmar förtjänar att uppmärksammas mer i historieskrivningen än vad den gjort hittills. Detta gäller för både den lokala nivån och den nationella. Min fallstudie fyller en kunskapslucka främst när det gäller historieforskningen kring Kalmar men har, som jag tidigare argumenterade för, ett värde som referensverk på den nationella arenan.

1.1.2. Dispositionen och den röda tråden

Upplägget i uppsatsen och tanken bakom hur den hänger ihop är något annorlunda gentemot den gängse C-uppsatsen och kräver därmed en redogörelse. Min grundtanke med arbetet är att det i huvudsak ska bestå av två undersökningsområden. Det första utgörs av den kvantitativa analysen av församlingens sociala sammansättning. Här är det strukturen som står i fokus. Inom det andra området är det istället aktörerna inom denna struktur som undersöks närmare i en mer kvalitativ studie. Man kan se det som en fördjupad studie av hur strukturen fungerade

---

² *Kalmar stads historia* band III 1984, s 207.

rent praktiskt igenom exempelvis sådant som vilka åsikter, normer och förhållningsätt som ventileras vid kvartalskonferenserna. Då församlingens historia tidigare varit utforskad har jag försökt att vara extra lyhörd och uttömmande gentemot källmaterialet i förhoppningen att arbetet skall kunna inspirera till ytterligare forskning. De komparativa möjligheterna förhöjs också genom en utökad täckningsgrad av det lokala samfundets historia.

1:2 Frågeställning

Grunden i detta arbete utgörs som tidigare antytts av två olika undersökningsområden. Inom varje område kommer frågeställningen att se olika ut men mitt mål är ändå att så långt det är möjligt försöka att integrera de olika delarna. Jag har valt att presentera en längre frågeställning än vad som vanligen är brukligt i C-uppsatser. Detta på grund av att jag anser att en mer övergripande frågeställning på en högre abstraktionsnivå för med sig en förlust i precision. Konkretion och tydlighet har fått företräde för överblick och estetik. Nedanför kommer en presentation av undersökningsområdena.

Sociala strukturer.

Inom detta område kommer jag undersöka hur församlingens sociala sammansättning såg ut och hur den kom att förändrades under åren 1868 till 1901. Vilken klasstillhörighet hade metodistkyrkans medlemmar och ifrån vilket eller vilka sociala skikt skedde rekryteringen? Vad hade de gemensamt förutom tron? Styrdes metodistkyrkan i Kalmar av personer som kan betraktas som en elit eller kunde även människor med en blygsammare ställning i samhället in-
neha ledande befattningar? Var i Kalmar bodde metodisterna?

Ett visst genusperspektiv kommer också att användas i sådana frågor som vilken roll hade kvinnor inom församlingen? Fanns det typiska ”kvinnliga” och ”manliga” verksamheter inom kyrkan? Hur såg maktförhållandena ut mellan kvinnor och män? hade även kvinnor möjlighet att nå högre poster?

Attityder och föreställningar.

Här kommer olika förhållningsätt att hamna i fokus och de berör både relationerna både mellan församlingen och det övriga samhället och inom församlingen. Hur reagerade det omgivande samhället när en ny religiös gruppering bildades i Kalmar? Hur kom relationerna att förändras fram till sekelskiftet? Vilka konkreta uttryck tog motsättningarna? Vilka normer

gällde inom församlingen? Vilka åskådningar kan man utläsa hos metodisterna genom att betrakta deras verksamheter?

1:3 Metod, källkritik och forskningsläge

Inom det första undersökningsområdet som handlar om sociala strukturer är metoden i huvudsak kvantitativ. Huvudkällan utgörs av församlingens ministerialböcker. I dem anges bland annat medlemmarnas namn, yrke/civilstånd och bostadsadresser. För att göra informationen om den sociala sammansättningen inom gruppen både pedagogisk och hanterbar har jag konstruerat tabeller. Kategoriseringen är baserad på den modell som Mats Greiff utformade i sin avhandling *Kontoristen*. Modellen är en historiematerialistisk klassindelning där professioner kategoriseras beroende på vilken ställning i produktionen de besitter. Således tillhör de tre första grupperna företagare utanför de agrara näringarna, lantbrukare och tjänstemän med högre befattningar med andra ord borgarklassen. Anledningen är att de antingen är ägare av produktionsmedlen (jorden, fabrikerna etcetera.) eller har en sådan ställning att de bestämmer över dessa. I modellen finns också ett mellanskikt i form av grupp fyra som innehåller yrken som präster, poliser och soldater och grupp fem lägre tjänstemän. Kriterierna för dessa grupper redovisas inte mer utförligt i avhandlingen än på så sätt att de utgör ett mellanskikt som varken tillhör borgarklassen eller arbetarklassen. För grupp fem kommer det också fram att de har en underordnad ställning vilket jag även vill hävda vanligen är giltigt för grupp fyra. Då det ej förekom några generaler eller kronofogdar i Kalmar metodistförsamling får även grupp fyra bära med sig attributet underordnad. I Greiffs avhandling poängteras det att källmaterialet inte tillåtit en uppdelning mellan anställda hantverkare och de som bedriver egen verksamhet. Mitt arbetsmaterial är annorlunda eftersom mästartitlar anges. Därför har jag placerat exempelvis en byggmästare i kategori ett, då han uppfyller de kriterier jag nämnde ovan för borgarklassen. I övrigt följer jag den kategorisering Greiff gjort då grupperna sex till nio hamnat inom ramen för arbetarklassen. Grupp sex innehåller hantverkare och yrkesarbetare, grupp sju jordbruksarbetare och torpare, åtta övriga arbetare och nio fria yrken.³ För att se mer exakt vilka yrken som Greiff placerat inom respektive kategori hänvisar jag till bilagan i slutet av uppsatsen.

Det är viktigt att poängtera att siffrorna i tabellerna inte stämmer helt överens med dem som återfinns i medlemsstatistiken då dessa är bearbetade siffror som fastställts vid konferenserna.

---

³ Greiff 1992, s 65-67.

I yrkes och civilstatustabellerna tar jag med alla de medlemmar som har upptecknats i ministerialböckerna oavsett om de flyttat, blivit uteslutna eller avlidit. Det är inte det exakta antalet medlemmar vid en viss tidpunkt som är viktigt i detta sammanhang utan här tas alla med som finns inskrivna för det aktuella året. Alla dessa personer har trots allt varit med i metodistförsamlingen.

Då Greiffs modell inte är skraddarsydd för min undersökning har jag fått göra vissa modifieringar som innebär att modellens täckningsgrad utökats. Tillägget gäller bland annat för de kvinnor som endast angivits med civilstatus i källmaterialet. Jag har delat upp dessa kvinnor i två klasser beroende på om de var gifta eller inte, eftersom gifta kvinnor ingick i en större ekonomisk enhet (familjen) och vanligen ägnade sig åt reproduktionsarbete. En kategori för de personer där det saknas uppgifter om antingen civilstatus eller profession har också skapats. Slutligen har före detta yrkesutövare också fått en egen grupp. Även om modellen ger en mer detaljerad klassindelning än en traditionell uppdelning med endast över-, medel- och arbetarklass bör man fortfarande vara medveten om att det kan förekomma stora variationer inom grupperna.

Jag har valt att använda mig av tioårsintervaller och fyra nedslag. Den första tabellen blev för år 1871, eftersom det saknas komplett statistik för de tre första åren. Vid det sista årtalet, 1901, upphör också församlingens ministerialböcker. Ur källkritisk synpunkt finns det både fördelar och nackdelar med ministerialböckerna. Nackdelarna med böckerna är att församlingen ibland slarvat med att anteckna alla uppgifter om dess medlemmar och att yrkestitlarna kan vara tämligen grovt definierade som i exemplet när det endast står ”arbetare”. I övrigt så överväger de positiva egenskaperna då de är samtida kvarlevor utan någon rimlig påverkan av tendens eller beroendeförhållande. Äkthetskriteriet går det knappast att tvivla på att de uppfyller. Ministerialböckernas täckningsgrad är hög men de innehåller endast personer över 15 år.⁴

För att få fram hur representativ den sociala sammansättningen inom församlingen var för en metodistförsamling kommer jag att jämföra mina resultat med de som Bo Öhngren kommit fram till i sin avhandling *Folk i rörelse*. Öhngren har sammanställt två tabeller för åren 1881 och 1897 över hur den manliga sociala strukturen såg ut inom Eskilstunas metodistförsamling.⁵

Vid bedömningen av olika yrkens sociala status har avhandlingarna *Klasskamrater* av Mats Lindqvist, *Folk i rörelse* av Bo Öhngren och *Kontoristen* av Mats Greiff legat till grund. Någon totalinventering av alla professioner som finns representerade i Kalmar metodistför-

---

⁴ Öhngren 1974, s 187.

⁵ Öhngren 1974, s 203.

samling kommer inte göras utan syftet är att tydliggöra generella sociala drag. När det gäller de kvinnliga yrkesutövarna är det inte ovanstående avhandlingar som utgjort referensverk, här har jag istället använt mig av boken *Makt och försörjning* som även ligger till grund för genusperspektivet i uppsatsen. Boken, som är framtagen i syfte att användas vid genushistoriska kurser vid universitet och högskolor, fokuserar huvudsakligen på makt- och rollfördelningen mellan könen under perioden 1750-2000.

I undersökningen av var i staden metodisterna var bosatta har jag använt mig av ministerialböckerna. Årtalen som jag använt mig av och intervallerna dem emellan är exakt samma som i analysen av församlingsmedlemmarnas yrkes- och civilstatus. Källmaterialet har tyvärr en del brister, först och främst förekommer det ett antal luckor där informationen saknas. Bostadsadresser har ibland också angivits som exempelvis ”bor hos Andersson” vilket är problematiskt då vi inte kan veta vem av de personer i källmaterialet med Andersson i efternamn de syftar på, personen behöver inte ens tillhöra församlingen. Ibland när det gäller väldigt ovanliga efternamn och dessutom angivits yrkestitel på den personen vederbörande bor hos har det gått att få fram en adress, men i de fall då situationen istället präglats av ovisshet har dessa metodister fått nöja sig med att hamna i kategorin okänd adress. Trots dessa brister kan ändå materialet fånga de generella trenderna vilket också är vad jag är ute efter. I Ministerialböckerna anges bostadsadresser för år 1871 inte närmare preciserat än inom vilken statsdel personen bor, vilket är positivt för min undersökning då det är det jag syftar till att ta reda på. För åren 1881, 1891 och 1901 anges däremot gatuadressen vilket är långt mer problematiskt bland annat av den anledningen att vissa gator bytt namn och andra inte existerar längre. Detta kom dock inte att utgöra något större problem eftersom jag kom över Per Jarlbos bok *Kalmar gatunamn*, i vilken det finns en grundlig inventering av gator i Kalmar, både nutida och historiska. Denna bok utgör grunden i arbetet med att koppla ihop gator med stadsdelar. Då denna sammanställning slutligen konstaterade att det var två stadsdelar som dominerade starkt bland metodisterna så har dessa också givits en socialbakgrundsbeskrivning.

För att svara på frågan om huruvida församlingen styrdes av en social elit eller om personer med en lägre ställning kunde inneha högre positioner kommer jag att använda mig av kvartalskonferens protokollen. Vid mötena närvarade de flesta (ibland alla, variationer förekommer) av de med högre positioner. Då det i protokollen redovisades vilka som närvarade och även, för det mesta, vilka positioner de hade inom församlingen kommer jag att jämföra de uppgifterna med vilken social status de hade (som framgår i tabellerna). Jag har valt att inte ta med de vårdhavande pastorna som alltid deltog vid kvartalskonferenserna av två anledningar. För det första var de endast tillfälliga ”medlemmar” då metodistpastorerna roterade

mellan olika församlingar. Den längsta tiden en pastor fick stanna inom samma församling var tre år.⁶ För det andra har pastorn samma status hela tiden och att räkna med dem säger inget om förändringar inom den lokala församlingens sociala sammansättning.

Utöver vilka som närvarade vid mötena kommer jag även att undersöka vilka som fick förtroendeuppdrag och vilka som kom att ingå i de kommittéer som tillsattes under konferenserna. Inom denna undersökningsdel kommer jag också använda mig av ett genusperspektiv då även kvinnors möjligheter inom församlingen undersöks utifrån samma material och frågor som används i det sociala perspektivet i stort. Genom att studera skapandet av kommittéerna framgår också vad som betraktades som ”kvinnliga” respektive ”manliga” sfärer.

Nu över till arbetets andra del som handlar om attityder, föreställningar och normer. I denna del av uppsatsen använder jag mig huvudsakligen av ett kvalitativt arbetssätt. Det primära källmaterialet är protokollen från församlingens kvartalskonferenser som hölls fyra gånger om året (därav namnet). Vid dessa sammankonster avlades alltid en mängd olika rapporter varav den viktigaste för uppsatsen och även den mest frekvent förekommande av dessa kom från pastorn (vårdhavande predikanten) som redogjorde för församlingens tillstånd. I dessa redogörelser beskrivs exempelvis de motgångar som församlingen upplevde i både färgstarka ordalag och små anekdoter. Dessa beskrivningar ger ibland en väldigt ingående och levande bild av vilka grupper som gjorde motstånd mot metodisterna och vilka konkreta uttryck detta motstånd tog. På så sätt speglas det omgivande samhällets syn på metodisterna tämligen väl.

Protokollen kan ibland betraktas som kvarlevor och ibland som berättandekällor beroende på vilka frågor som ställs till dem. Kvarlevor är de vid till exempel beslut som tas på konferensen, uppteckningen av antalet församlingsmedlemmar och bildandet av kommittéer. Berättandekällor är de å andra sidan när olika rapporter läses upp. Nästan alltid är dock de som skrivit rapporterna närvarande vid konferensen och ibland utför de rapporteringen muntligt direkt vid mötet. Närhetskriteriet utgör inget större problem men bör ändå finnas med i bakgrunden. Värre är det med representativitetskriteriet, det utgör här ett problem som inte går att lösa fullt ut då källmaterialet till exempel inte alltid anger exakt vilka det är som står bakom vissa handlingar eller hur många inom en viss gruppering som motsätter sig metodisterna. För att belysa detta kan jag nämna exemplet med prästerskapet. Ett flertal gånger kommer det fram att metodisterna motarbetats av präster. Om det var alla präster eller bara en viss del av dem kan inte källmaterialet ge ett svar på. Tendenskriteriet bör också noggrant tas i beaktning

---

⁶ *Metodistkyrkan i Sverige 100 år: 1868-1968* (1968), s 29.

vilket jag också gjort. Kontentan är att materialet bedömts som pålitligt då proceduren vid kvartalskonferens var sådan att det som skulle protokollföras lästes upp och antogs av mötets deltagare kollektivt. Jag har svårt att se att konferensdeltagarna skulle ha någon nytta av att fabulera ihop de rapporter de presenterade. Protokollen kan dock innehålla färgstarka uttryck men med tendenskriteriet i bakhuvudet ser jag inte dessa som en svaghet utan som en styrka då de ger en mer målande bild av församlingens synsätt. Källmaterialet har en svaghet i att det är ensidigt då relationerna endast skildras ur metodisternas perspektiv men det bör ändå ge en generell pålitlig bild då summan av de handlingar och uttalanden som kommer upp talar sitt tydliga språk om hur relationerna såg ut. Jag är inte heller ute efter att moralisera över detaljer eller vilka som hade rätt eller fel.

Att sätta in situationen i Kalmar i ett större perspektiv har visat sig svårt då forskning kring hur relationerna mellan metodister och utomstående såg ut i andra städer i Sverige tycks vara närmast obefintlig. Metodistkyrkans jubileumsbok *Metodistkyrkan i Sverige 100 år* från 1968 har gett ett visst underlag. Främst handlade det dock om motstånd från statsmakten.

I synen på de egna medlemmarna kommer jag att använda mig av både ministerialböckerna och protokollböckerna för att försöka utröna vad som betraktades som ideal respektive vad man tog avstånd från. För att analysera vad församlingen såg som ett negativt beteende kommer jag att titta på vilka handlingar som ledde till uteslutning ur gemenskapen. När det gäller det positiva handlingssättet är det främst de olika verksamheterna jag kommer att titta närmare på men även sådant som om det förekommer beröm i rapporterna.

Verksamheterna kommer också analyseras närmare för att nå både hur den sociala sammansättningen såg ut och metodisternas värderingar. Källmaterialet utgörs här av kvartalskonferensprotokollen där uppgifter om de olika verksamheterna nedtecknats. Arbetets första del (sociala strukturer) och dess andra (attityder och föreställningar) binds samman i studiet av verksamheterna. Om man studerar metodisternas sociala verksamhet som bedrevs både inom och utanför församlingen så framträder ett synsätt där det är viktigt att hjälpa de fattiga, särskilt de inom samma trosriktning. Samma analys visar också att det fanns en så pass stor social stratifikation inom gruppen att vissa hade behov att ta emot pengar och andra hade möjlighet att ge.

När det gäller avgränsningar sträcker sig arbetets tidavgränsning från 1868, då Kalmar metodistförsamling etablerades, till och med 1901. Den främsta anledningen till att jag satt avgränsningen vid år 1901 är att ministerialböckerna upphör då. Detta gör att det inte går att följa den sociala strukturen längre in i det nya seklet. Den geografiska avgränsningen är församlingens upptagningsområde som är Kalmar med omnejd. Vissa undantag finns men de är

obetydliga i helhetsperspektivet. När det gäller undersökningen av var Kalmarmetodisterna bodde kommer endast relevanta områden inom Kalmar ges en presentation med fokus på sociala aspekter.

2. Bakgrund

2.1 Metodismens världshistoria och grundläggande teologi

Metodistkyrkan är en protestantisk frikyrka som har sitt ursprung i 1700-talets Storbritannien. De två grundgestalterna för rörelsen är bröderna John och Charles Wesley.⁷ Bröderna Wesley växte upp i ett litet samhälle i England som heter Epworth. Precis som deras far, kyrkoheden Samuel Wesley, kom de båda bröderna att bli verksamma inom den Anglikanska kyrkan (Englands stadskyrka), båda prästvigdes. Vid universitetet i Oxford bildade John och Charles Wesley tillsammans med några andra studenter en religiös gemenskap. Inom detta sällskap ägnade sig deltagarna åt ett fromt och asketiskt leverne som bland annat innebar sträng fasta, att besöka människor i nöd (till exempel de som satt i fängelse och de arma och utblottade) och läsandet av Nya testamentet på originalspråket (grekiska). Detta hårda sätt att leva på gjorde att utomstående började använda ordet metodist om gruppens medlemmar. Benämningen var från början menad som nedsättande, den syftade på att medlemmarna ansågs leva ett så metodiskt bundet liv.⁸ John och Charles Wesleys intentioner med metodismen var aldrig att skapa en ny självständig kyrka som stod utanför den anglikanska stadskyrkan. Metodismen var menad som en förnyelse, en väckelse inom stadskyrkan.⁹ Metodisterna bröt heller inte med statskyrkan förrän efter John Wesleys död 1791.¹⁰

Inom metodismen uppstod på 1780-talet en splittring då den amerikanska delen av kyrkan gick samma väg som nationen, det vill säga man bröt sina band med Storbritannien. Den amerikanska metodistkyrkan skiljde sig från den brittiska i den meningen att den var episkopalt styrd, vilket betyder att den leddes av en biskop.¹¹ De brittiska metodisterna var från början i hög grad styrda av John Wesley, som var en viktig ledargestalt, men under hans levnad utgjorde de inte någon egen kyrka och efter att han gått ur tiden så utsågs ingen efterträdare.

---

⁷ Widegård & Korswing 1990, s 106 .

⁸ <http://runeberg.org/nfbr/0167.html> (uppslagsverket nordiskfamiljebok) avläst 4/11 2008.

⁹ Cracknell & White 2005, s 22.

¹⁰ *Evangelical dictionary of theology*, s 767-769: "Metodism" (2001).

¹¹ Cracknell & White 2005, s 45-46 .

John Wesley utsåg istället 100 personer som han ansåg lämpliga att leda metodisterna.¹² Den brittiska metodistkyrkan var presbyteriansk präglad till den grad att den inte erkände ”apostolisk succession”¹³, vilket innebar att den aldrig kom att ledas av en biskop.¹⁴

Vad är då egentligen metodismen? Metodismen skiljer sig inte på något radikalt sätt från andra protestantiska samfund. Men det finns vissa aspekter som är värda att belysa. Jag kommer dock inte ge mig in i några teologiska detaljer då dessa faller utanför uppsatsens syfte. Inom metodismen är den personliga tron något väldigt essentiellt, genom tron kan en människa uppnå ett tillstånd av helighet där han befrias från all synd. Detta är metodistens yttersta mål, en omvändelse i hjärtat som leder till ett tillstånd av helighet. Med helighet menade bröderna Wesley en kristen fulländning som innebar, med John Wesleys egna ord, ”loving God with all our heart, mind, soul and strength”¹⁵. Detta syndfria heliga tillstånd menade John Wesley var möjligt att uppnå under människans jordliga tillvaro.¹⁶ John Wesley hade en väldigt stor tilltro till det mänskliga förnuftet, och när det gällde att reda ut relationen mellan tro och mänskligt förnuft så blev han starkt influerad av den engelska filosofen John Locke (1632-1704).¹⁷ Locke var en empirist som menade att vägen till kunskap gick genom erfarenheten. Någon medfödd kunskap hade inte människorna enligt honom.¹⁸ Men den sinnliga förnimmel- sen av det andliga var inget som Locke framhävde. Wesley menade här att en sådan förnim- melse var möjlig då människorna hade fått ett ”spirituellt sinne” som kunde känna av och få vetskap om den andliga världen. Men den här förmågan hos människorna låg i dvala, menade Wesley. Denna spirituella sömn kunde brytas genom tron som skulle få människornas ögon att öppnas för att beskåda det gudomliga ljuset.¹⁹ För att uppnå det tillstånd som John Wesley betraktade som heligt var man alltså tvungen att få erfarenheten som uppnåddes genom den hängivna tron.

Metodismen är en väldigt aktiv form av kristendom. Bröderna Wesley fastställde tidigt ett antal normer som gick ut på att metodisten skulle ägna sig åt filantropisk verksamhet, desto mer desto bättre, att metodisten inte skulle ta del i något som kunde betraktas som ont samt att leva ett så alltigenom kristligt liv det bara gick.²⁰ Bröderna hade redan under deras uppväxt

---

¹² *Evangelical dictionary of theology*, s 767-769: ”Metodism” (2001).

¹³ Att det finns en obruten arvslänk mellan apostlarna och biskoparna (<http://www.ne.se/artikel/1251002>) avläst 5/11 2008.

¹⁴ <http://runeberg.org/nfbr/0167.html> (uppslagsverket nordiskfamiljebok) avläst 5/11 2008.

¹⁵ Cracknell & White 2005, s 110-111.

¹⁶ Cracknell & White 2005, s 110-111.

¹⁷ Cracknell & White 2005, s 98-99.

¹⁸ Stokes 2007, s 83.

¹⁹ Cracknell & White 2005, s 99.

²⁰ <http://runeberg.org/nfbr/0167.html> (uppslagsverket nordiskfamiljebok) sökord ”metodism” avläst 5/11 2008.

influerats av deras mor (Susanna Wesley), att frälsning var något som man aktivt skulle arbeta för.²¹

År 1791, samma år som John Wesley dog, var antalet metodister i Storbritannien 53 691. Detta antal skulle komma att nästan tio dubblas inom de närmaste 60 åren. 1851 var antalet metodister 534 000.²² I Amerika skedde en liknande utveckling fast här växte medlemsantalet ännu mer lavinartat. År 1784 hade den amerikanska grenen av metodismen endast ett par tusen medlemmar. År 1820 hade antalet metodister stigit till cirka 250 000. Denna ökning kom att fortsätta ännu mer dramatiskt vilket ledde till att lite mer än två decennier senare hade antalet medlemmar stigit till över en miljon.²³ I dagsläget har de samlade metodistsamfundet vuxit till en världsorganisation med medlemmar i över 130 olika länder.²⁴ Antalet fullvärdiga medlemmar uppgick 1996 till omkring 29 miljoner.²⁵

2.2 Den svenska metodistkyrkans historia

Första gången Sverige kom i kontakt med metodismen på riktigt var under 1800-talets första hälft. Det gick till så att engelsmannen Samuel Owen, som är känd bland annat för att ha introducerat ångmaskinen i Sverige och att ha byggt den första svenska ångbåten (1817), bad den engelska metodistkyrkan att sända en pastor till Stockholm. Pastorn skulle fungera som själavårdare för de engelska metodisterna i huvudstaden.²⁶ Störst betydelse av de predikanter som kom fick den engelska pastorn George Scott. Scott var bland annat mycket engagerad i missionsfrågan. Han grundade 1834 en missionstidning och året efter var han med och skapade det svenska missionsförbundet. Tillsammans med Samuel Owen grundade George Scott också Sveriges första absolutistiska nykterhetssällskap som bar namnet Kungsholms nykterhetsförening. Många personer som kom att få stor betydelse inom den svenska väckelserörelsen kom också att influeras av Scott som exempel kan nämnas F O Nilsson (grundare av baptistkyrkan i Sverige) och C O Rosenius (en av upphovsmännen till Evangeliska fosterlandsstiftelsen). George Scott kom dock att stöta på problem då hans metodistpredikningar väckte förargelse hos vissa personer inom statskyrkan, vilka kom att bedriva en förtalskampanj mot honom. Denna kampanj fick ett dramatiskt slut år 1842 då en av Scotts predikningar angreps av en rasande folkhop. Scott klarade sig men hans säkerhet var i fara vilket gjorde att han tog

---

²¹ Cracknell & White 2005, s 8-9.

²² Cracknell & White 2005, s 30-34.

²³ Cracknell & White 2005, s45-46.

²⁴Cracknell & White 2005, s 66.

²⁵ http://www.ne.se/artikel/255175?i_whole_article=true sökord ”metodism” (avläst 5/11 2008).

²⁶ Frängsmyr 2002, 88-90.

beslutet att återvända till England.²⁷ Scotts verksamhet ledde aldrig till att någon metodistförsamling skapades, men vissa idéer måste ändå sägas ha slagit rot genom det inflytande han hade haft över blivande nyckelpersoner inom den Svenska väckelserörelsen och de organisationer han var med att skapa.

Nästa våg av metodism som kom att skölja över Sverige kom från den amerikanska grenen och denna gång blev resultatet en bestående metodistkyrka. De som förde hit metodismen denna gång var svensk-amerikaner som efter omvändelse återvände till sitt gamla hemland för att sprida sin nya lära. Ett exempel på detta för Kalmars del är Johan P Larsson som hade funnit metodismen i New York. Han återvände till Sverige i mitten av 1800-talet och började predika i Kalmar. Men någon egentlig metodistkyrka växte inte fram förrän under 1860-talets slut. År 1868 bildades de första riktiga församlingarna det var på de fem följande orterna; Göteborg, Kalmar, Stockholm, Vallda och Visby. Det totala antalet medlemmar i de fem första församlingarna uppgick till omkring 400.²⁸ Antalet metodister i Sverige kom att stiga rejält under de första åren och toppen nåddes inte förrän en bit in på nästa sekel. År 1876 hade metodistkyrkan 5663 medlemmar och år 1912 var antalet 17 375.²⁹ Då de första församlingarna bildades i Sverige 1868 erkändes de inte av den svenska staten. 1873 kom dissenterlagen som gjorde det möjligt för metodisterna att ansöka om att få bli ett officiellt erkänt religiöst samfund. För att en sådan ansökan skulle gå igenom krävdes kungens godkännande. 1876 fick man Oskar II godkännande. Denna nya ställning medförd bland annat rätten till att utföra vigslar och att ägna sig åt ”offentlig religionsutövning”.³⁰

Eftersom den svenska metodistkyrkan växte fram under inflytande från den amerikanska grenen har den också tagit över dess struktur vilket innebär att den är episkopalt styrd. De lokala församlingarna har en viss självständighet men de är också en del av den större kyrkostrukturen som hålls samman främst genom en rad olika konferenser. Den största av dessa är generalkonferensen som arrangeras vart fjärde år. Hit kommer företrädare för metodistkyrkor världen runt för att ta beslut i centrala frågor som berör alla. På nästa nivå i storleksordningen finns centralkonferenserna, på dessa möten samlas delegater från ett visst begränsat geografiskt område. Det område som Sverige ingår i utgörs av länderna Norge, Finland, Danmark, Estland, Lettland och Litauen.³¹ Under centralkonferensnivån finns nationella årskonferensen

---

²⁷ *Metodistkyrkan i Sverige 100 år: 1868-1968* (1968), s14-16.

²⁸ Bexell 2003, s 101.

²⁹ <http://runeberg.org/nfbr/0167.html> (uppslagsverket nordiskfamiljebok) sökord ”metodism” avläst 9/11 2008. att det senare medlemsantalet är det högsta någonsin framgår på national encyklopedins nätupplaga <http://www.ne.se/artikel/255177/255177/metodism>.

³⁰ Bexell 2003, s 103.

³¹ http://www.metodistkyrkan.se/mk_swe.htm 9/11 2008.

där ärenden som exempelvis berör metodistkyrkan i Sverige avhandlas. Den lägsta konferensnivån utgörs av kvartalskonferenser (församlingskonferenser). Där behandlas lokala ärenden som rör församlingen.³² En annan viktig del av hur metodisternas församlingar styrdes var klasserna. Varje metodistförsamling var indelad i flera klasser. Dessa klasser leddes av klassledare.³³ Klasserna hade inget med hierarki att göra utan de utgjorde endast mindre grupper som samlades vid så kallade klassmöten för bön och sång. Klassernas storlek varierade men för att ge en fingervisning om hur stora de kunde vara är det lämpligt med några exempel. I ministerialboken framgår det att år 1871 var metodisterna i Kalmar indelade i fem klasser. Klass ett till tre hade 24 medlemmar var, klass fyra hade 14 och klass fem 21.³⁴

Enligt uppgifterna på Svenska metodistkyrkans hemsida finns det i nuläget (finns inga uppgifter om när det är skrivet) ungefär 4600 metodister i landet.³⁵ Antalet metodister i Sverige har de senaste åren sjunkit men samtidigt poängteras det (på metodisternas hemsida) att många engagerar sig i församlingens verksamhet utan att vara officiella medlemmar.³⁶

---

³² *Metodistkyrkan i Sverige 100 år: 1868-1968* (1968), s 29.

³³ Bexell 2003, s 103.

³⁴ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Ministerialbok för Kalmar metodistförsamling 27/11 1870-1/10 1872.

³⁵ http://www.metodistkyrkan.se/fragor_historik.asp avläst 9/11 2008.

³⁶ http://www.metodistkyrkan.se/fragor_medlemskap.asp 9/11 2008.

3. Sociala strukturer

3.1 Begynnelsestid och medlemsstatistisk utveckling

När Kalmar metodistförsamling (S:t Pauls församling) bildades 1868 var medlemsantalet antalet blott 13 personer, men trots det lyckades församlingen med bedriften att införskaffa en kyrkobyggnad redan under det första verksamhetsåret. Byggnaden som är den svenska metodistkyrkans första kapell/kyrka i landet, fick namnet S:t Pauls kyrka.³⁷ Fastigheten som är belägen på Malmen (Nybrogatan 5) används idag av Katolska kyrkan.

Vi ska nu titta närmare på vilka dessa tretton personer var. I de arkivuppgifter som församlingen lämnat efter sig framgår det vad deras namn var och vilka yrken eller vilken civilstatus de hade. Det som är mest slående med de tretton första medlemmarna är den ojämna könsfördelningen. Av tretton medlemmar var tio kvinnor. Fyra var ogifta, tre änkor och ytterligare tre hustrur. Av de tre männen var två kakelugnsmakare och för den tredje nämns varken civilstatus eller yrke.³⁸ Kakelugnsmakaren var en hantverkare som visserligen placerade sig inom arbetarklassen, men tillhörde ändå de högre skikten inom den då detta var ett kvalificerat yrkesarbete (se sida 19).

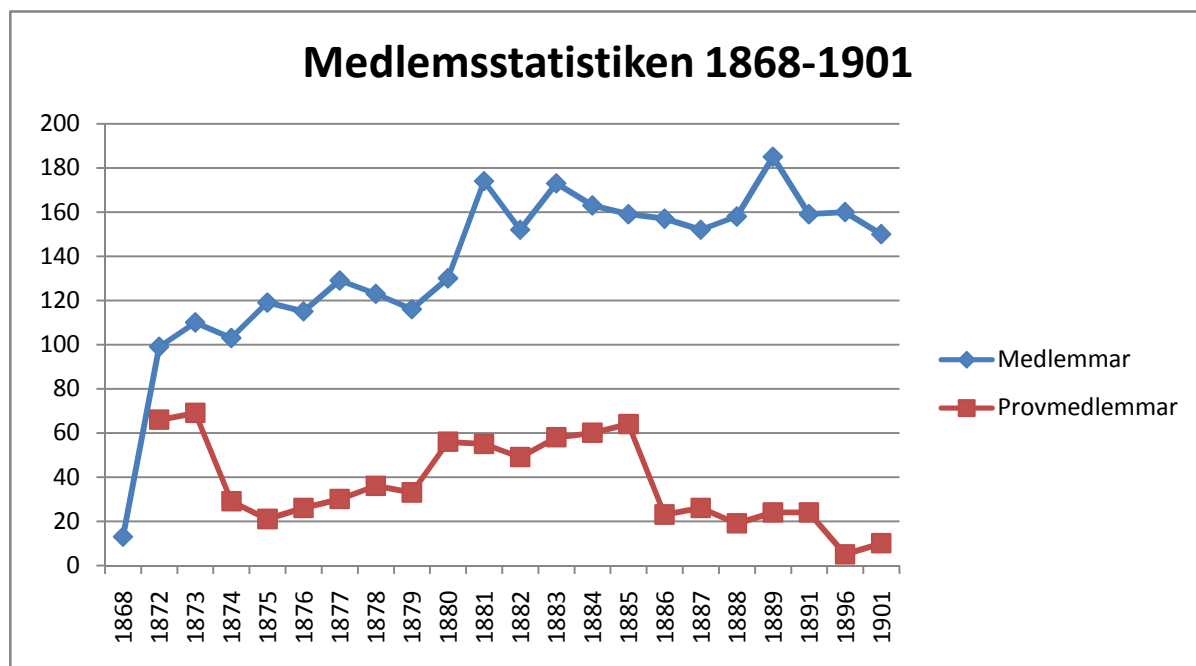
För att tydliggöra hur medlemsstatistiken förändrades under församlingens äldre tid (1868-1901), som är den period som uppsatsen fokuserar på, har jag sammanställt ett diagram över de uppgifter som finns tillgängliga i Kalmar folkrörelsearkiv. Observera att diagrammet inte är fullständigt då uppgifter för vissa år saknas. Uppgifterna som är tagna från olika kvartalskonferensprotokoll bedöms som pålitliga men de har ändå vissa svagheter, exempelvis har man under vissa år varit dålig med att stryka de medlemmar som dött eller flyttat. Det framgår i protokollen att man ibland gjort en grundlig genomgång av medlemsantalet och tagit bort de medlemmar som inte varit aktuella längre. Eftersom dessa mera noggranna revideringar gjorts med flera års mellanrum kan det resultera i att statistiken visar medlemsfall som är överdrivna då personer som flyttat eller dött under ett flertal år raderas. Även om statistiken har sina brister när det gäller det absoluta antalet metodister så fångar den ändå de generella trenderna eftersom felmarginalerna är relativt små. Det bör nämnas att jag först försökte komplettera medlemsuppgifterna genom att räkna antalet inskrivna metodister i ministerialböckerna. Detta var inte särskilt givande eftersom det visade sig att dessa uppgifter var rejält missvisande när

---

³⁷ *Metodistförsamlingen, Kalmar 90 år: 1868-1958* (1958), s 3-6.

³⁸ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamlingen, Kyrkobot för S:t Pauls Metodist Ep Församling i Kalmar.

jag jämförde de med dem från kvartalskonferenserna. För år 1879 var till exempel antalet fullvärdiga församlingsmedlemmar i kvartalsrapporten 116. Om man istället räknar antalet inskrivna medlemmar i ministerialboken för samma år var de hela 155 stycken.³⁹ Jag värderar de uppgifter som finns i kvartalsprotokollen som långt mer trovärdiga då dessa är genomarbetade (ej alltid grundligt dock) och lästes upp och antogs av den vid mötet samlade kommittén.

Källor: Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Kyrkobok för S:t Pauls Metodist Ep Församling i Kalmar; Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, S:t Pauls församling kvartalskonferens protokoll för 23/7 1880 till 7/6 1); Kvartalskonferens protokoll 1888-1899; Kvartalskonferens protokollbok för åren 1901-1906.

Det går att dra en del generella slutsatser utifrån diagrammet. Till att börja med expanderade församlingen kraftigt i sitt initiala skede. Då den endast bestod av 13 metodister 1868 när den grundades hade den på fyra års tid stigit till att omfatta hela 99 fullvärdiga medlemmar och 66 stycken på prov. Efter de första åren av stark tillväxt gick man in i en fas som varade mellan åren 1872 till 1880. Denna period präglades i sin helhet av en generell ökning av medlemsantalet. Men även om antalet metodister stegrades under dessa år var det en väldigt osäker kurva där medlemsantalet pendlade mellan en mindre ökning och minskning. Om även provmedlemmarna beaktas inom denna period sjunker medlemsstatistiken ganska mycket för att sedan återhämta sig mot periodens slut. När denna fas avslutas 1880 kommer en stark ök-

³⁹ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamlingen, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 -15/5 1880; Ministerialbok för Kalmar Mission 1/10 1872 – 15/5 1885.

ning som sedan följs av en nedgång. Antalet provmedlemmar är stabilt fram till 1885 då kurvan vänder kraftigt neråt. Diagrammet avslutas med en mindre nedgång. Sammanfattningsvis skulle jag vilja påstå att församlingens första år samt 1880-talet utgör församlingens bästa tid utifrån medlemsstatistiken, de första åren präglas av en kraftig ökning och 1880-talet av en viss ökning och stabilitet. Att medlemkurvorna kunde ha både likheter och skillnader på annat håll i riket visar en komparation med hur utvecklingen såg ut i Eskilstuna under samma period. Här hade frikyrkorna sin mest expansiva period under 1870-talet då antalet medlemmar i staden ökade med mer än 700 procent. Under de efterkommande decennierna tappade väckelserörelsen här medlemmar till de två andra stora folkrörelserna, nykterhets och arbetarrörelsen.⁴⁰ Som vi tidigare konstaterat var Kalmar metodistförsamlingens första tid den mest expansiva vilket till viss del sammanfaller med situationen i Eskilstuna. Tillväxten fortsatte dock i Kalmar under 1880-talet då Eskilstunametodisterna upplevde en sjunkande ökning av antalet medlemmar. Om även Kalmar metodistförsamling upplevde en konkurrenssituation som den i Eskilstuna är ovisst, men inget av det källmaterial jag har gått igenom ger en antydning om det. När det gäller nykterhetssaken var det något som församlingen kände väldigt starkt för, medlemmarna hade här möjlighet att arbeta för denna sak inom församlingens ramar då det redan 1875 inrättades en nykterhetskommitté som ansvarade för detta arbete.⁴¹

3.2 Sammanställning av yrkes- och civilstatus i församlingen

I följande avsnitt kommer jag att presentera församlingens sociala sammansättning i form av yrkes- och civilstatusstabeller. De aktuella nedslagen är för åren 1871, 1881, 1891 och 1901. Efter samtliga sammanställningar följer en analys- och reflektionsdel över de presenterade resultaten. Den första tabellen över år 1871 innehåller elva kategorier. Provmedlemmar anges här precis som i övriga tabeller med kursiverad stil. Gifta kvinnor placeras i tabell X a och de ogifta i tabell XI b.

I. Företagare utanför jordbruket	II. Lantbrukare	III. Högre tjänstemän
Byggmästare 1 Mjöltnare 1 (egen verksamhet) <i>Handlande 1</i>	Jordbrukare 2 <i>Hemmansägare 1</i> <i>Jordbrukare 2</i>	Sjökapten 1 Inspektor 1

⁴⁰ Öhngren 1974, s 215.

⁴¹ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 -15/5 1880, 25/7 1875.

IV. Präster, poliser, soldater	V. Tjänstemän i underordnad ställning	VI. Yrkesarbetare, gesäller och hantverkare
<i>Husar</i> 1	Lärling 2	Kakelugnsmakare 2 Snickare 3 Skomakare 3 Målare 2 Fiskare 1 Trädgårdsmästare 1 <i>Styrman</i> 1 <i>Skräddare</i> 2 <i>Barnmorska</i> 1 <i>Skomakare</i> 2 <i>Trädgårdsmästare</i> 1 <i>Garvare</i> 1

VII. Torpare, jordbruksarbetare	VIII. Övriga arbetare	IX. Okänt yrke/civilstatus
Dräng 1 <i>Piga</i> 2	Arbetskarl 3 Sockerbruksarbetare 1 Lumpsamlare 1 Färgare 1 <i>Arbetskarl</i> 2 <i>Snusmalare</i> 1 <i>Maskinist</i> 1	<i>Okänt yrke</i> 2

X. Kvinnor civilstatus A	XI. Kvinnor civilstatus B
Fru 14 Hustru 28 <i>Fru</i> 5 <i>Hustru</i> 17	Mamsell 10 Änka 6 Jungfru 21 Änkefru 6 Jungfru 28 Mamsell 8

Källa: Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Ministerialbok för Kalmar metodistförsamling 27/11 1870 till 1/10 1872.

Vid en analys av ovanstående tabell som består av innehållet yrkestitlar och civilstatus för år 1871 är det mest slående att församlingen domineras så pass starkt av kvinnor. Det är övervägande kvinnor där yrkestitlar saknas och istället civilstatus angivits. Att det för vissa kvinnor istället antecknats vilken yrkesroll de hade tyder starkt på att de som angivits med civilstatus

saknade professioner. Antalet som bokfördes som icke yrkesverksamma i ministerialboken är hela 143 stycken, men det fanns även fem yrkesverksamma kvinnor. Könsfördelningen inom Kalmar metodistförsamling var nästan fyra femtedelar kvinnor och de utgjorde hela 77,9 %. Av dessa var endast 3,4 % angivna med yrkestitlar. När det gäller kvinnornas roll i församlingen vid den här tiden finns det främst ett område som de tidigt kom att verka inom och det är kyrkomusikskommittén. Vid konferensen som hölls den 14 juli 1874 var de tre kvinnorna Sofia Forsman (mamsell), Hilda Jacobsson (okänt) och Emelie Johansson (okänt) invalda i denna kommitté.⁴² Om kvinnorna hade varit engagerade i denna verksamhet även under de allra första åren är ovisst då protokollen saknas för den perioden. Ett område inom den lokala metodistkyrkan som alltigenom bestod av kvinnliga deltagare var syföreningen som bildades tidigt under år 1873.⁴³ Den utgjorde en betydelsefull aktivitet då den genom försäljning av det som producerades genererade inkomster.

Inom den manliga minoriteten bokfördes alla med yrkestitlar aldrig med civilstatus, och det gäller genom hela undersökningen. För två män saknas dock uppgifter om vad de hade för profession vilket möjligen skulle kunna bero på att de saknade yrken eller helt enkelt att den som antecknade inte visste vilka professioner de hade. Bland männen är de mest framträdande yrkeskategorierna grupp sex (yrkesarbetare, hantverkare) och grupp åtta (övriga arbetare). Båda grupperna tillhör arbetarklassen men skiljer sig ändå avsevärt från varandra. Kategori sex består av kvalificerade yrken som kräver ett visst mått av yrkesskicklighet. Mats Greiff definierar i sin avhandling yrkesskicklighet utifrån följande termer planering, överblick, självständigt tänkande och bredd i kunskap.⁴⁴ Dessa egenskaper krävs av yrkesutövare inom kategori sex till skillnad från de proletärt präglade yrkena i grupp åtta.

I grupp åtta var hälften av de yrkesverksamma rubricerade som arbetarkarlar, dessa var grovarbetare med okvalificerade arbetsuppgifter. I Mats Lindqvist avhandling *Klasskamrater* framgår det att grovarbetaryrket inte var någon dans på rosor på precis. Statusen var låg då grovarbetaren saknade en yrkesutbildning och dessutom var försörjningstryggheten mycket osäker. Lindqvist beskriver en grovarbetares liv som ”en ständig jakt efter försörjningstillfällen, långa och årligen återkommande arbetslöshetsperioder, fattigdom och förnedring”.⁴⁵

En del av de arbeten som återfinns inom grupp åtta bär i en varierad grad en prägel av det som Karl Marx menade med sitt begrepp alienation. För att alienation ska infinna sig i arbetsprocessen krävs att yrket är monotont och att arbetaren utför ett mindre moment i en längre

---

⁴² Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 14/7 1874.

⁴³ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 25/1 1873.

⁴⁴ Greiff 1992, s 43.

⁴⁵ Lindqvist 1987, s 91.

produktionskedja. Maskinistens och sockerbruksarbetarens jobb var säkerligen sådana men även en del av de som angivits som arbetskarlar kan haft den typen av arbeten.

Kategori sju har en hel del likheter med kategori åtta, skillnaden ligger främst i att den bär en ännu starkare proletär prägel och att den anknyter till landsbygden. De två yrkena som placerat sig i gruppen dräng och piga innebar inte bara hårt slit utan även vetskapen om att husbonden precis som när det gällde annat tjänstefolk hade rätt till att utföra kroppslig bestraffning, en rättighet som kvarstod fram till år 1920. För pigan var situationen värre än för drängen då hon måste vara tillgänglig vid dygnets alla timmar och inte hade några på förhand bestämda raster som drängen hade.⁴⁶

I avhandlingen *Kontoristen: Från chefens högra hand till proletär* har Greiff placerat yrket arbetskarl i både grupp sju och åtta. Jag har dock valt att placera samtliga i kategori åtta med anledningen att undersökningsområdet främst utgörs av staden Kalmar.

Det fanns även ett fåtal inom församlingen som placerade sig inom kategori ett till tre som enligt modellen räknas till borgarklassen. Bland företagarna utanför jordbruket hittar vi en byggmästare, en handlande och en mjölnare. Lantbrukarna utgjordes av fyra jordbrukare och en hemmansägare, och de högre tjänstemännen av en sjökaptan och en inspektor. Det är svårt att säga exakt vilken status dessa yrken hade, variationerna inom de yrkestitlar som angivits är stora. En jordbrukare kunde vara allt från en storbonde till en person som ligger närmare kategorin torpare med den enda skillnaden att han ägde marken han brukade. Det gemensamma för yrkena var att de antingen gav en överordnad ställning där personen hade bestämmanderätt över produktionsmedlen eller så var de ägare av dem. Hänger då denna högre ställning i förhållande till produktionsmedlen ihop med ledande positioner inom metodistförsamlingen? Vi kan börja med att räkna bort de som var provmedlemmar (kursiverade). Oavsett vilken status de hade ute i samhället var de inga fullvärdiga medlemmar. Genom att analysera de tidigaste kvartalskonferenserna som finns med i källmaterialet går det att få fram vilka som hade betydande positioner inom församlingen, sedan är det enkelt att koppla dessa personer till ministerialböckerna där deras professioner nedtecknats. Jag kommer att börja med att se vilken ställning personerna inom yrkeskategori ett till tre hade inom Kalmar metodistförsamling. Vid den första kvartalskonferensen (3 december 1872) vars protokoll återfinns i arkivet visar det sig att två av sex av de fullvärdiga medlemmarna var närvarande vid mötet, en tredje och fjärde person var dessutom med vid senare konferenser. En av deltagarna vid mötet var sjökaptan, hans namn var Wilhelm Theodor Fromén. Kaptan Froméns position inom församlingen var

---

⁴⁶ Hedenborg & Wikander 2003, s 75.

lokalpredikant och denna titel var han ensam om vid mötet. Lokalpredikant blev inte vem som helst utan personen ifråga var tvungen att godkännas vid en kvartalskonferens. Fromén fick ytterligare en viktig uppgift inom församlingen när han valdes till en av följade årets skaffare. Skaffare hade hand om församlingens ekonomi och insamlingen av pengar. Jordbrukaren Jönsson närvarade också vid konferensen. Vilken roll han hade inom församlingen framkommer emellertid inte. Men att han var där visar ändå på att hans ställning var betydande. Antalet personer vid mötet var endast nio stycken varav en var den vårdhavande pastorn och en annan en pastor som inte tillhörde den lokala församlingen.⁴⁷ En betydande person som inte tillhörde den lokala metodistförsamlingen var alltid med som ordförande vid kvartalskonferenserna. Byggmästaren Olof Håkansson var inte en av deltagarna vid konferensen men vid en senare konferens (den 8 november 1873) framgår det att han var klassledare.⁴⁸ Det samma gäller även för mjölnaren N. G Nilsson som vid kvartalskonferensen den 15 mars 1874 var skaffare.⁴⁹ Även Olof Håkansson och N. G Nilsson hade alltså högre ställningar. När det gäller jordbrukaren A. Sandell och D. G Loega, de sista av de fullvärdiga medlemmarna inom grupp ett till tre så finns de inte med i några av protokollen. Detta tyder på att de var vanliga församlingsmedlemmar. Fyra av de sex fullvärdiga medlemmarna inom kategori ett till tre hade alltså viktiga roller inom församlingen. Nu återstår att se vilka de resterade personerna vid kvartalskonferensen var och vilken status de hade inom den lokala metodistkyrkan och i samhället. Förutom de fullvärdiga medlemmarna som tidigare avhandlats var följande personer deltagare av kvartalskonferensen. Förmanaren H. Andersson (kakelugnsmakare), skaffaren P. A Andersson (skomakare), skaffaren G. P Gustavsson (målare), klassledaren A. Andersson (kakelugnsmakare) och J Jacobsson (handlande) vars roll inom församlingen inte nedtecknats. De två sista personerna var provmedlemmar 1871 men vid tiden för konferensen blivit fullvärdiga medlemmar och fått en betydelsefull ställning inom den lokala metodistkyrkan.⁵⁰ Slutsatserna från undersökningen av konferensen den 3 december 1872 är att personer med yrken som tillhör borgarklassen helt klart är överrepresenterade, framför allt om man ser till det ringa antalet de utgjorde inom församlingen. Även hantverksyrket är välrepresenterat men då utgjorde de också den talrikaste yrkesgruppen. De proletära grupperna sju och åtta fanns inte alls representerade vid mötet trots att kategori åtta var den näst största gruppen. Resultatet hittills pekar alltså på att kyrkan styrdes av personer med högre samhällsställning.

---

⁴⁷ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 3/12 1872.

⁴⁸ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 8/11 1873.

⁴⁹ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 15/3 1874.

⁵⁰ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 3/12 1872; Ministerialbok för Kalmar Mission 1/10 1872 - 15/5 1885.

Visst, flera av de som hade högre positioner tillhörde arbetarklassen men det var endast de som hade yrken med status av att vara kvalificerade. De proletärt präglade yrkena var inte representerade. Hantverksyrkena skiljer sig från de proletära yrkena som det kapitalistiska produktionssättet gav upphov till. Istället för att endast sälja råarbetskraft är det både varor och tjänster som hantverkaren producerar i en arbetsprocess där han närvarar från början till slut som saluförs.

För att testa de slutsatser som kommit fram från analysen av konferensen ytterligare ska jag gå igenom ytterligare en kvartalskonferens mer ingående. Vid kvartalskonferensen den 15 mars 1874 är de flesta av deltagarna desamma som vid den förra som analyserades. Kapten Fromén är alltjämt lokalpredikant, kakelugnsmakaren H. Andersson är fortfarande förmanare, målare G. P Gustavsson är ännu skaffare. A. Andersson har gått från att varit skaffare till förmanare och handlande J Jacobsson vars roll var okänd vid konferensen den 3 december 1872 hade fått titeln lokalpredikant. Som tidigare nämnts var mjölnaren N. G Nilsson skaffare vid detta möte. Ett helt nytt namn är slaktaren A. P Svensson.⁵¹ Denna kvartalskonferens ger inget resultat som avviker från det förra, församlingen styrs av de borgerliga grupperna och de kvalificerade yrkesarbetarna.

Yrkesgrupper och civilstatus 1881 kategori I till XII.

I. Företagare utanför jordbruket	II. Lantbrukare	III. Högre tjänstemän
Mjölhandlare 1 Klädmäklerska 1 Handlande 1 Byggmästare 1	Gårdsägare 1 Jordägare 1 <i>Gårdsägare 1</i>	Sjökapten 1

⁵¹ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 15/3 1874; Ministerialbok för Kalmar Mission 1/10 1872 - 15/5 1885.

IV. Präster, poliser, soldater	V. Tjänstemän i underordnad ställning	VI. Yrkesarbetare, gesäller och hantverkare
	Bokhållare 2 Kustvaktare 1	Kakelugnsmakare 3 Snickare 1 Plåtslagare 2 Stenhuggare 1 Sömmerska 6 Slaktare 1 Timmerman 1 Mösskräddare 1 Skomakare 2 Slöjdare 1 Murare 1 Bagare 1 Urmakare 1 Målare 1 <i>Stenhuggare 1</i> <i>Skomakare 1</i> <i>Kypare 1</i>

VII. Torpare, jordbruksarbetare	VIII. Övriga arbetare	IX. Okänt yrke/civilstatus
Lantarbetare 1 Piga 1	Tjänstflicka 4 Bruksarbetare 1 Tjänarinna 1 Arbetare 1 Sjöman 3 Tvätterska 1 <i>Tjänarinna 1</i>	Okänt yrke 2

X. Kvinnor civilstatus A	XI. Kvinnor civilstatus B	XII. Före detta yrkesutövare
Hustru 39 Fru 3 <i>Hustru 2</i>	Änka 15 Jungfru 9 Mamsell 6 Dotter 5 <i>Jungfru 2</i> <i>Ogift 2</i> <i>Dotter 2</i>	Fabriksarbetare 1 Handlande 1

Källa: Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Ministerialbok för Kalmar Mission 1/10 1872 – 15/5 1885.

Det hade skett en del mindre förändringar mellan åren 1871 (förra tabellen) och 1881. Även om det skett en mindre utjämning mellan könen var könsfördelningen inom församlingen fortfarande väldigt ojämn, kvinnorna dominerade med 71,7 procent. Antalet kvinnor som var yrkesverksamma hade gått upp till 16,5 procent vilket är en ganska stor ökning, hälften av dem som ingick i kategori sex var till exempel kvinnor. Bland församlingens yrkesverksamma var det fortfarande de kvalificerade professionerna i yrkesgrupp sex som var de dominerande och den näst talrikaste kategorin var precis som innan grupp åtta. De tre borgliga kategorierna (ett till tre) hade inte genomgått någon större förändring. En kvinna hade placerat sig i grupp ett som klädmäklerska (en kvinna som sålde begagnade kläder)⁵². Vilka var då de styrande inom församlingen runt 1881? Vid kvartalskonferensen den 3 maj 1881 var följande församlingsmedlemmar närvarade lokalpredikanten O Lundgren (bokhållare), lokalpredikanten C A Forrs (stenhuggare), skaffaren G Pettersson (bokhållare), skaffaren A. P Svensson (slaktare), skaffaren N. G Nilsson (mjölhandlare) och skaffaren C Bohman (urmakare).⁵³ Några större förändringar är det inte tal om, utan istället kan man se en kontinuitet i att varken kvinnor eller de med lägre status inom församlingen var representerade. Vid konferensen tillsattes också en mängd kommittéer och ämbeten vi ska titta närmare på hur rollerna kom att fördelas.

Ombudsmän för församlingens egendomar: W Fromén (sjökaptan), A. P Svensson (slaktare), G Pettersson (bokhållare), Andreas Andersson (kakelugnsmakare) och A Sandbäck (kakelugnsmakare).

Föreståndare för söndagsskolan: E. W Ekström (plåtslagare).

Missionskommittén: G Pettersson (bokhållare) och C. A Forrs (stenhuggare).

Anslagskommittén: W Fromén (sjökaptan), A. P Svensson (slaktare), G Pettersson (bokhållare), Andreas Andersson (kakelugnsmakare), N. G Nilsson (mjölhandlare) och C Bohman (urmakare).

Söndagsskolkommittén: C. A Forrs (stenhuggare) och A. P Svensson (slaktare).

Sångkommittén: Zimmerström (handlande), Bohman (står inte vilken av dem antingen är det urmakaren C. Bohman eller så är det den före detta handlande Axel Bohman) och A Sandbäck (kakelugnsmakare).

Traktatskommittén: C. A Forrs (stenhuggare), C Bohman (urmakare) och N. G Nilsson (mjölhandlare).

Kyrkobokskommittén: O Lundgren (bokhållare) och Axel Bohman (före detta handlande).

Källa: Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/9 1880 – 7/6 1888

Kommittéerna bestod av många av de som deltog i kvartalskonferensen och redan hade en högre ställning inom den lokala metodistkyrkan. Flera framträdande medlemmar valdes in i

⁵² Hedenborg & Wikander 2003, s 73.

⁵³ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/9 1880 – 7/6 1888, 3/5 1881; Ministerialbok för Kalmar Mission 1/10 1872 – 15/5 1885.

flera kommittéer som exempelvis lokalpredikanten C A Forrs som kom att ingå i totalt tre kommittéer. Inga kvinnor (observera att de tidigare ingått i kyrkomusikskommittén som är detsamma som sångkommittén) eller arbetare med lägre status blev invalda. Samtliga personer hörde hemma i antingen de två borgerliga grupperna ett till tre, alternativt grupp fem och sex. Merparten av de som valdes in i kommittéerna var hantverkare eller yrkesarbetare. Kvartalskonferensen i kombination av tillsättningen av kommittéerna visar tydligt att församlingen styrdes av en liten grupp och att vilken status en person hade ute i samhället hade betydelse även inom församlingen. Vi ska titta närmare på ytterligare en kvartalskonferens för tiden kring 1881. Vid konferensen den 9 september 1882 deltog följande metodister: skaffarna G Pettersson (bokhållare), A. P Svensson (slaktare), N. G Nilsson (mjölhandlare), J P Isaksson (timmerman), C Bohman (urmakare) och F. A Carlsson (plåtslagare) samt klassledarna E. V Ekström (plåtslagare), E P Gustavsson (oxhandlare) och P Andersson (snickare).⁵⁴ Resultatet är i huvudsak detsamma som för den konferensen som undersöktes innan dvs. grupp sex dominerar medan kvinnor och okvalificerade arbetare lyser med sin frånvaro.

Yrkesgrupper och civilstatus 1891 kategori I till XI.

I. Företagare utanför jordbruket	II. Lantbrukare	III. Högre tjänstemän
Oxhandlare 2 Handlande 3 Byggmästare 1	Gårdsägare 2 Jordbrukare 1	Sjökapten 1

⁵⁴ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/9 1880 – 7/6 1888, 9/11 1882; Ministerialbok för Kalmar Mission 1/10 1872 – 15/5 1885.

IV. Präster, poliser, soldater	V. Tjänstemän i underordnad ställning	VI. Yrkesarbetare, gesäller och hantverkare
Tullvaktmästare 1	Bokhållare 1 Postiljon 1	Skomakare 12 Skomakerska 1 Stenhuggare 1 Plåtslagare 1 Skräddare 1 Målare 1 Murare 2 Slaktare 1 Sadelmakare 1 Slöjdare 1 Kakelugnsmakare 1 Mösskräddare 1 <i>Snickare</i> 1 <i>Styrman</i> 1 <i>Skräddare</i> 1 <i>Bokbindarlärling</i> 1 <i>Kakelugnsmakare</i> 1 <i>Typograf</i> 1

VII. Torpare, jordbruksarbetare	VIII. Övriga arbetare	IX. Okänt yrke/civilstatus
<i>Torpare</i> 1	Arbetare 8 Vaktmästare 1 Glasbruksarbetare 1 Sjöman 1 Maskinarbetare 1 <i>Skomåtterska</i> 1	<i>Okänt yrke</i> 1 <i>Okänd civilstatus</i> 1

X. Kvinnor civilstatus A	XI. Kvinnor civilstatus B
Hustru 35 Fru 19 <i>Hustru</i> 4	Änka 31 Jungfru 12 Ogift 20 Frånskild fru 5 Hemdotter 1 Fröken 4 <i>Jungfru</i> 3 <i>Ogift</i> 1

Källa: Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Ministerialbok för St: Pauls församling Kalmar 1885-1901.

Under de tio år som hade passerat sedan 1881 hade det framför allt skett en stor förändring när det gällde kvinnornas roll inom församlingen. Kvinnorna kom återigen att ingå i kyrkomusikkommittén då Hanna Ahlström (hustru) och Amy Liljegren (hustru) invaldes i kommittén vid kvartalskonferensen den 3 oktober 1885.⁵⁵ En större brytpunkt för kvinnorna kom dock inte förrän vid konferensen den 17 juni 1889 när Alma Jansson (okänt) blev vald till skaffare. Det är första gången en kvinna kom att inneha en högre position. Dessutom var det flera kvinnor som valdes in i de kommittéerna som bildades vid konferensen. Alma Jansson ingick i Festkommittén och Agnes Wallenius (hemdotter⁵⁶), Kalla Fogelberg (ogift) samt Augusta Magnusson (jungfru) kom att ingå i Sångkommittén. Kvinnorna hade alltså stärkt sin ställning under 1880-talets andra hälft.

Nu ska vi titta närmare på församlingen kring den för tabellen ovan aktuella tiden. Fortfarande är det mesta sig likt i jämförelse med förra nedslaget (1881). Antalet kvinnor (70 %) är fortfarande betydligt högre än män, kategori sex är fortfarande den största yrkesgruppen och grupp åtta ligger ännu på andra platsen. Några förändringar som är värda att notera är att antalet yrkesverksamma kvinnor sjunkit dramatiskt till endast en person (1,4 %) och att metodismen tycks ha fått ett rejält uppsving bland stadens skomakare. Hela 13 personer (43,3 %) inom grupp sex har denna profession. Detta beslutat visar på hur viktig arbetsplatsen kunde vara för att sprida metodismen.

Den största förändringen som vi berört tidigare var dock kvinnornas förändrade ställning. Hade då denna utveckling lett till att de även deltog vid kvartalskonferenserna? Vid konferensen den 2 februari 1891 deltog följande församlingsmedlemmar: bokhållare O Lundgren, stenhuggare C A Forrs, skomakare G Pettersson, tullvaktmästare J F Nilsson, gårdsägare E Andersson, murare J Samuelsson, plåtslagare F. A Carlsson, handlande R Cederberg, byggmästare J. G Hultqvist och handlande H Calmér (positioner inom församlingen ej utsatta).⁵⁷ Inga kvinnor var alltså ännu närvarande och detsamma kan sägas för arbetare med lägre status. Deltagarna tillhörde borgarskiktet (gårdsägare E Andersson, handlande R Cederberg, byggmästare J. G Hultqvist och handlande H Calmér) mellanskiktet (tullvaktmästare J F Nilsson och bokhållare O Lundgren) och de kvalificerade yrkesarbetarna (stenhuggare C A Forrs, skomakare G Pettersson, murare J Samuelsson och plåtslagare F. A Carlsson). De första kvinnliga deltagarna återfinns vid konferensen den 4 februari 1893. De var skaffarna Hanna

---

⁵⁵ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, St: Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/9 1880 – 7/6 1888, 3/10 1885.; Ministerialbok för Kalmar Mission 1/10 1872 – 15/5 1885.

⁵⁶ Den benämning som återfinns i ministerialboken.

⁵⁷ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Kvartalskonferens protokoll 1888-1899, 2/2 1891; Ministerialbok för St: Pauls församling Kalmar 1885-1901.

Nordqvist (sömmerska), Lina Holmström (stickerska), Lina Johansson (okänt) och Amanda Svensson (okänt) i övrigt var deltagarna män som representerade samma yrkesgrupper som vid konferensen den 2 februari.⁵⁸ På grund av brister i källmaterialet kan vi endast konstatera att åtminstone hälften av de kvinnliga skaffarna med säkerhet var yrkesarbetare. Ordförandeskapet i Epworthföreningen presenterades också under detta möte vilket utgjordes av metodisterna: A Uppling (pastor), R Cederberg (handlande), Hanna Nordqvist (sömmerska), Amanda Svensson (okänt), Hilda Lundgren (fröken), F A Karlsson (plåtslagare) och O Lundgren (bokhållare). Värt att notera är att tre av de sju ordförande var kvinnor. Epworthföreningen var en ungdomsorganisation som fanns inom många metodistförsamlingar runt om i världen, namnet Epworth var tagit från den ort bröderna Wesley härstammade från. Organisationen sysslade bland annat med social verksamhet, bibelläsning och missionsarbete.⁵⁹

Yrkesgrupper och civilstatus 1901 kategori I till XI

I. Företagare utanför jordbruket	II. Lantbrukare	III. Högre tjänstemän
Oxhandlare 1 Torghandlande 1 Plåtslagaremästare 2	Gårdsägare 3 Jordbrukare 1	Sjökapten 1

IV. Präster, poliser, soldater	V. Tjänstemän i underordnad ställning	VI. Yrkesarbetare, gesäller och hantverkare
Tullvaktmästare 2	Verkmästare 1 Brevbärare 1 Sjuksköterska 1	Skomakare 4 Bagerska 3 Målare 1 Skräddare 2 Murare 1 Snickare 1 Tapetryckare 1 Barnmorska 1

⁵⁸ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Kvartalskonferens protokoll 1888-1899, 4/2 1893.

⁵⁹ *Metodistkyrkan i Sverige 100 år: 1868-1968* (1968), s 35-36.

VII. Torpare, jordbruksarbetare	VIII. Övriga arbetare	IX. Okänt yrke/civilstatus
	Strykerska 1 Kustroddare 1 Arbetare 5 Sjöman 2 Maskinarbetare 1 Skomåtterska 2 Gårdskar 1 Fabriksarbetare 2 <i>Arbetare 1</i>	Okänt yrke 2 Okänd civilstatus 2

X. Kvinnor civilstatus A	XI. Kvinnor civilstatus B	XII. Före detta yrkesutövare
Hustru 44 Fru 1 <i>Hustru 1</i> <i>Fru 1</i>	Änka 26 Jungfru 13 Ogift 9 Fröken 2 Dotter 2 <i>Jungfru 3</i> <i>Änka 2</i> <i>Ogift 1</i>	Järnvägsinspektör 1

XIII. Fria Yrken.
Nykterhetstalare 1

Källa: Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Ministerialbok för St: Pauls församling Kalmar 1885-1901.

Utifrån sammanställningen över civilstatus och yrken inom församlingen år 1901 går det att se att en stor förändring inträffat under de tio år som passerat sedan den förra tabellen. För första gången är det inte yrkeskategori sex som är den största utan grupp åtta. Visserligen är skillnaden mellan grupperna bara tre personer men med tanke på att grupp sex alltid har haft ett försprång på ca 10-15 personer i tabellerna för de tidigare åren är skillnaden ändå betydande. Kvinnorna försätter att vara långt talrikare än männen då de utgör hela 74 procent av församlingens medlemmar. En ökning har skett bland andelen kvinnor som har professioner till 7,5 procent.

De två intressantaste frågorna att ställa till protokollen från kvartalskonferenserna för tiden kring sekelskiftet är har kvinnorna fortsatt att delta i församlingens styre och har den yrkesmässiga förändringen lett till att även personer från grupp åtta kommit att delta i kvartalskonferenserna? Vid konferensen den 8 oktober 1901 var följande metodister närvarande: stenhuggaren C. A Forrs, byggmästaren J. G Hultqvist, fabriksarbetaren J Mayer, plåtslagaren F. A Carlsson, skomakaremästaren J. O Karlsson och sjuksköterskan Maria Mayer (roller inom församlingen ej utskrivna). Att Maria Mayer är en av de sex deltagarna visar på att kvinnornas intåg i församlingsstyret vid konferensen den 4 februari 1893 inte endast var tillfälligt. Den största förändringen är dock att en fabriksarbetare kommit att ingå som en av de styrande inom församlingen. Om detta beror på ett liberalare synsätt eller det ökade antalet personer inom denna yrkesgrupp är svårt att säga. Att hantverkare upplevde en konjunktur nedgång under den period som uppsatsen fokuserar på och att många av dessa gick över till industriella yrken kan ha förändrat inställningen till arbetare inom församlingen.⁶⁰

Vid kvartalskonferensen den 4 februari 1893 valdes också vilka som skulle styra Epworthföreningen. Pastorn själv valdes till ordförande och skraddaren F. J Holmberg, sjuksköterskan Maria Mayer, Ellen Nyström (dotter), Amanda Svensson (okänt), sömmerskan Hilda Lundgren och skomåtterskan Emilia Johansson fick alla titeln vice ordförande. Ungdomsföreningens ledarskap dominerades alltså av kvinnor. Att ledarskapet för Epworthförbundet till så stor del bestod av kvinnor kan ha att göra med föreningens omfattande sociala arbete. För samtiden var det nämligen vanligt med kvinnor som engagerade sig i välgörenhet, samtidens syn var att kvinnor var speciellt lämpade för omsorgsarbete.⁶¹

---

⁶⁰ Öhngren 1974, s 52-54.

⁶¹ Hedenborg & Wikander 2003, s 125.

3.3 Komparation

För att undersöka hur representativ den sociala sammansättningen inom Kalmar metodistförsamling kunde vara för andra församlingar i landet kommer jag att göra en jämförelse med Eskilstunas metodistförsamling. Öhngren har i sin doktorsavhandling *Folk i rörelse* konstruerat en tabell över hur den sociala strukturen såg ut åren 1881 och 1897 bland metodisterna i Eskilstuna.⁶² Tabellen innehåller endast de manliga medlemmarna. För att jämförelsen inte ska bli missvisande kommer även jag att begränsa mig till de manliga metodisterna. Öhngrens klassificeringsmodell stämmer väl överrens med den jag använder mig av vilket underlättar jämförelsen och minskar risken för felaktigheter. För att övervinna de mindre skillnader som ändå finns mellan de två modellerna har jag reducerat antalet kategorier till fyra. Dessa är borgarklassen (grupp ett till tre), mellanklassen (grupp fyra och fem), kvalificerade arbetare (grupp sex) och okvalificerade yrken (grupp sju och åtta). Jag har även redovisat siffrorna för de gånger då yrket är okänt och för de före detta yrkesverksamma. Dessa två kategorier kommer dock inte att analyseras då de endast finns med i mina tabeller. Öhngrens resultat från 1881 har ställts mot min tabell för det året och hans resultat för år 1897 har jämförts med min tabell över år 1901 då den ligger närmast i tiden. Nedanför presenteras de två församlingarnas sociala sammansättningar för 1881.

År 1881	Kalmar Metodistförsamling	Eskilstuna Metodistförsamling
Borgarklass	(7) 17,5 %	(13) 11 %
Medelklass	(3) 7,5 %	(3) 2,5 %
Arbetarklass kval yrken	(19) 47,5 %	(17) 14,4 %
Arbetarklass okval yrken	(7) 17,5 %	(85) 72 %
Yrke ej känt	(2) 5 %	
Före detta yrkesutövare	(2) 5 %	
Summa	(40) 100 %	(118) 99,9 %

Källa: Kalmar KF, *Kalmar Metodistförsamling, Ministerialbok för Kalmar Mission 1/10 1872 – 15/5 1885*; Öhngren 1974, s 203.

⁶² Öhngren 1974, s 203.

Den sociala sammansättningen skiljer sig rejält församlingarna emellan. I Kalmar utgör de kvalificerade yrkena i grupp sex nästan hälften av professionerna. Inom Eskilstunas metodistförsamling utgjorde denna yrkesgrupp en betydligt mindre andel på endast 14,4 procent. Bland metodisterna i Eskilstuna dominerade istället de okvalificerade yrkena med hela 72 procent. Större var likheterna när det gällde procenten som tillhörde medel- och arbetarklass. De stora skillnaderna och den höga andelen arbetare inom Eskilstuna församlingen kan förklaras med att Eskilstuna var en utpräglad industristad. Staden hade gått igenom en kraftig industrialiseringsfas under den för arbetet aktuella tiden (1800-talets tre sista decennier), som illustreras bra med exemplet på hur antalet fabriker hade ökat från 3 vid periodens början till 120 vid sekelskiftet. År 1900 var 25 procent av Eskilstunas befolkning verksamma inom industrin vilket näst efter Trelleborg var den högsta andelen i landet.⁶³

Nu ska vi titta närmare på hur de sociala strukturerna såg ut i församlingarna runt sekelskiftet för Kalmars del är det data som representerar år 1901 och för Eskilstuna år 1897.

År 1901 (Kalmar) År 1897 (Eskilstuna)	Kalmar Metodistförsamling	Eskilstuna Metodistförsamling
Borgarklass	(9) 27 %	(17) 24,3 %
Medelklass	(4) 12 %	(1) 1,4 %
Arbetarklass kval yrken	(10) 30 %	(8) 11,4 %
Arbetarklass okval yrken	(7) 21 %	(44) 62,9 %
Yrke ej känt	(2) 6 %	
Före detta yrkesutövare	(1) 3 %	
Summa	(33) 99 %	(70) 100 %

Källa: Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Ministerialbok för St: Pauls församling Kalmar 1885-1901; Öhngren 1974, s 203.

Skillnaderna mellan de båda församlingarnas sociala sammansättningar har minskat en del i förhållande till hur de såg ut år 1881. Inom båda metodistförsamlingarna var de okvalificerade

⁶³ Öhngren 1974, s 52.

yrkena den dominerande arbetsgruppen, men med skillnaden att de i Eskilstuna nästan utgjorde en dubbelt så stor andel av professionerna. Andelen kvalificerade yrken inom Kalmar metodistförsamling hade minskat kraftigt men var fortfarande betydligt högre än i Eskilstuna. Borgarklassen utgjorde nästan samma procentandel i båda de lokala frikyrkorna. Medelklassen utgjorde den minsta gruppen i båda församlingarna. I Eskilstuna kom endast en person att hamna i den gruppen. Slutsatsen från de två jämförelserna är att det inte verkar gå att generalisera kring metodistförsamlingarnas sociala sammansättning i större utsträckning än att arbetarklassen är den dominerande gruppen inom de båda lokala metodistsamfundet. Exemplet Eskilstuna visar tydligt på hur stadens lokala näringsliv, som här var starkt präglad av industrier, även visar sig bland församlingens yrkesutövare. Kalmar som inte var någon utpräglad industristad hade inte alls lika många medlemmar inom denna yrkesgrupp. Men även om inte Kalmar var en industristad av samma dignitet som Eskilstuna kom också den att genomgå en industrialiseringsfas i slutet av 1800-talet med tändsticksindustri, kvarnanläggningar och varvsindustri som viktiga delar.⁶⁴ Detta är också något som avspeglar sig i församlingen genom att de okvalificerade yrkena blir den talrikaste gruppen.

3.4 Bostadsmönster

I detta kapitel ska jag undersöka var församlingens medlemmar var bosatta. Målet med undersökningen är att se om det var några särskilda områden som utmärkte sig och i sådana fall undersöka vilken social ställning dessa präglades av. Nedanför presenteras i tabellform de bostadsstrukturer som rådde inom församlingen vid början av 1800-talets tre sista decennier samt vid sekelskiftet.

---

⁶⁴ Larsson 2006, s 234.

1871. Fullvärdiga Medlemmar	1871. Provmedlemmar	1881. Fullvärdiga Medlemmar	1881. Provmedlemmar
Malmen 40 Kvarnholmen 23 Ryssby ⁶⁵ 21 Okänt 9 Bjurnäs 3 Gamla Stan 3 Sandås 3 Stensö 2 Madesjö 1 Berga 1	Kvarnholmen 21 Ryssby 21 Malmen 13 Bjurnäs 11 Okänt 10 På landet ⁶⁶ 6 Sandås 4 Ekenäs 3 Berga 1 Lindelund 1 Stensvik 1 Öland 1	Kvarnholmen 30 Malmen 25 Okänt 23 Nybro 10 Ängö 7 Berga 4 Gamla Stan 4 Kristianopel 4 Öland 4 Söderåkra 3 Bjurnäs 2 Loverslund 2 Ingelösa 2 Hagby 1 Krafslösa 1 Lindelund 1 Smedby 1	Malmen 4 Okänt 4 Kvarnholmen 3 Ljungbyholm 2 Öland 2

Källor: Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Ministerialbok för Kalmar metodistförsamling 27/11 1870-1/10 1872; Ministerialbok för Kalmar Mission 1/10 1872 – 15/5 1885; Förteckning över provmedlemmar S:t Pauls församling 1885-1936.

⁶⁵ Ryssby blev en egen församling år 1874. Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 15/3 1874.

⁶⁶ På landet är den beteckning som återfinns i källmaterialet.

1891. Fullvärdiga Medlemmar	1891. Provmedlemmar	1901. Fullvärdiga Medlemmar	1901. Provmedlemmar
Kvarnholmen 47 Malmen 42 Okänt 37 Ängö 7 Berga 3 Brogården 3 Gamla Stan 3 Nybro 3 Rockneby 3 Ryssby 3 Fridhem 2 Hagby 2 Läckeby 2 Thorslunda 2 Törnrum 2 Wickleby 2 Borgholm 1 Lovenslund 1 Norrby 1 Madesjö 1 Åby 1 Öfraby 1 Öland 1	Malmen 9 Kvarnholmen 7 Okänt 4 Berga 1	Kvarnholmen 49 Malmen 45 Okänt 15 Nybro 7 Öland 5 Gamla Stan 4 Hagby 4 Ängö 4 Ryssby 3 Bäckebo 2 Loverslund 2 Oxhagen 2 Sandås 2 Borgholm 1 Krafslösa 1 Ljungby 1 Linköping 1 Motala 1 Oskarshamn 1 Stensö 1 Åby 1	Kvarnholmen 4 Malmen 4 Okänt 1

Källor: Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Ministerialbok för St: Pauls församling Kalmar 1885-1901; Förteckning över provmedlemmar S:t Pauls församling 1885-1936.

Genom hela den perioden som arbetet behandlar så är det två bostadsområden som dominerar och det är Kvarnholmen och Malmen. Antalet okända adresser är visserligen relativt stort för åren 1881 och 1891 men Kvarnholmen och Malmen ligger så pass långt före att deras ställning som de metodisttätaste områdena i Kalmar är långt ifrån hotade. Kvarnholmen hade varit stadens mittpunkt sedan staden flyttades dit i mitten på 1600-talet av försvarsmässiga skäl. Den ställningen innehade den även vid 1800-talets tre sista decennier, det var på Kvarnholmen som viktiga byggnader som domkyrkan, rådhuset och teatern låg. Till skillnad från de i dåtidens övriga tre större stadsdelarna, Malmen, Ängö och Gamla stan, var många av byggnaderna ståtliga stenhus. Utifrån en inventering av vilka som har varit ägare till tomtmarker och byggnader på Kvarnholmen gjord av Manne Hofrén i boken *Kvarnholmen i Kalmar* har det varit möjligt komma åt en del av befolkningen som levde och arbetade där. Boken visar att

det inte riktigt går att generalisera utifrån hela kvarnholmen då det bland ägarna förekommer personer ur helt skilda sociala kategorier som tjänstemän (till exempel stadsfogden, rektorer och lektorer), egna företagare (till exempel handlande, bryggare och skeppsredare) men även arbetare och hantverkare.⁶⁷ I boken framkommer det även att vissa kvarter var typiska hantverkarkvarter som beboddes av allt från skräddare, skomakare och garvare till snickare, murare och kakelugnsmakare.⁶⁸ Även om Kvarnholmen var den stadsdel som var högst ansedd i Kalmar under perioden var den alltså så pass socialt diversifierad att även mindre bemedlade personer kunde bo och äga hus där.

När det gäller stadsdelen Malmen har jag utgått från Viktor Elmqvists skrift *Calmare gamla Malm* som tyvärr inte är helt samtida med den period uppsatsen behandlar då den handlar om det tidiga 1900-talet. Men i brist på annat material tror jag ändå att boken kan ge en fingervisning om hur situationen var ett par decennier tidigare. Elmqvist berättar om en stadsdel som främst präglas av hantverkare och yrkesarbetare.⁶⁹ Stadsdelen framstår visserligen som en arbetarstadsdel men det är de kvalificerade yrkesarbetena som dominerar och inslag av personer med högre status förekommer till exempel bodde metodisten tillika kaptenen Frömén och en aktad tjänsteman vid stadens fängelse på Malmen.⁷⁰ Något som dock bör beaktas vid en läsning av Elmqvists bok är att han var född och uppvuxen på Malmen. Det i kombination med de något romantiserade beskrivningarna gör att en liten varningsklocka ringar. Kanske är beskrivningen av förhållandena i stadsdelen lite väl positiva, verkligheten kan ha varit något annorlunda.

---

⁶⁷ Hofren 1962, s 21, 22, 26, 30, 33, 37, 46, 47.

⁶⁸ Hofren 1962, s 26, 46.

⁶⁹ Elmqvist 2006, s 13-17.

⁷⁰ Elmqvist 2006, s 15-16 .

4. Attityder och förhållningssätt

Metodismen ”utgör en kring sig gripande andlig sjukdom, som förrycker hjernorna på enfaldigt folk och förtager varje livets oskyldigaste glädje. Alla nöjen anser den för synd, den föraktar allt högre vetande och all skön konst, hvilka den stämplar såsom djävulens funder till att fånga människornas själar”⁷¹

Så här negativt definierades metodismen i Carl Magnus Ekbohrns ordbok från 1885. Att det gick att publicera denna svartmålande beskrivning i en allmän ordbok visar tydligt på att det fanns en utbredd fientlighet mot metodisterna.

Vi har redan berört hur metodismen stötte på motstånd i Sverige i bakgrundskapitlet i fallet där predikanten George Scott blev tvungen att lämna landet. I detta kapitel kommer huvudfokus ligga på attityder och föreställningar kring Kalmars metodistförsamling. Men först ska vi börja med att titta närmare på relationerna mellan metodisterna och det övriga samhället på en nationell nivå. Motståndet från myndigheterna hade under 1800-talets andra hälft börjat mjukna, det främsta hindret försvann när det gamla konventikelplakatet (infört 1726) togs bort 1858.⁷² Men förbud fanns det alltjämt kvar. År 1868 kom regler som visserligen tillät frikyrkor att hålla gudstjänster vid samma tidpunkt som stadskyrkan, men med tillägget att gudstjänsten inte fick hållas så nära att stadskyrkans ceremonier stördes. En annan viktig förordning var det så kallade kyrkorådsförbudet som innebar att statskyrkan kunde hindra predikanter som den bedömde som skadliga för sin verksamhet genom att förbjuda dem att predika. Om de vägrade att acceptera förbudet straffades de med böter på mellan 50 och 100 riksdaler.⁷³ Att dessa förbud inte alltid efterföljdes finns det flera exempel på. I Nysund blev en metodist vid namn J. Th Kjellstrand straffad med böter. Kjellstrand fick dock hjälp av sina trosfränder att betala denna bötessumma. För predikanten Nilsson i Varberg gick det sämre. När han inte kunde betala böterna fick han spendera elva dagar i fängelse på vatten och bröd.⁷⁴ Även om de statliga förbuden var nog så besvärliga och ibland ledde till hårda represalier upphörde dessa straff efter att metodisterna i enlighet med dissenterlagen gått och blivit en egen kyrka (se bakgrundskapitlet). Oppositionen från allmänheten kunde vara långt värre och upphörde inte vid mitten av 1870-talet. I metodisternas jubileumsskrift *Metodistkyrkan i Sverige 100 år* berättas om en dramatisk händelse där en metodist i närheten av Kalmar blev ihjälslagen under sin färd till staden. Men alla var inte negativt inställda till metodisterna.

---

⁷¹ Hurtig 1937, s 96.

⁷² *Metodistkyrkan i Sverige 100 år: 1868-1968* (1968), s 23.

⁷³ Bexell 2003, s 39.

⁷⁴ *Metodistkyrkan i Sverige 100 år: 1868-1968* (1968), s 23.

Kung Oskar II yttrade följande i samband med att metodisterna ansökte om att få bli en självständig kyrka hos honom: ”jag har icke hört annat än gott om eder, och jag vill göra vad jag kan”⁷⁵. I boken *Calmare gamla Malm* berättar också Viktor Elmqvist att metodistförsamlingen var omtyckt av invånarna på Malmen.⁷⁶ Elmqvist bok ligger inte helt rätt i tiden då den främst inriktar sig på det tidiga 1900-talet, men Elmqvists uttalanden säger ändå något om den bild han fick förmedlad till sig och den är värdefull eftersom han var född (1904) och uppvuxen på Malmen. Nu ska vi gå vidare och se vad källmaterialet har för bild att förmedla när det gäller relationerna mellan Kalmar metodistförsamling och samhället i övrigt.

För att få fram vilken syn befolkningen i Kalmar hade på den lokala metodistförsamlingen har jag huvudsakligen använt mig av kvartalsprotokoll. Tyvärr finns det ett problem då det för församlingens första tid saknas protokoll från konferenserna. Om det beror på att metodisterna i Kalmar inte hade kvartalskonferenser under perioden eller på att protokollet helt enkelt har försvunnit är ovisst. Den första kvartalskonferensen vars protokoll återfinns i Kalmar Folkrörelsearkiv är för datumet den 3 december 1872. Av vad som framkommer i de tidigaste kvartalsrapporterna kan man dra slutsatsen att församlingens första tid var den allra värsta när det gällde motståndet från övriga samhället. Den 3 december 1872 rapporterade den vårdhavande predikanten J. Kihlström att motståndet var stort gentemot metodisternas verksamhet särskilt på landsbygden kring Kalmar där präster och ”läsare”⁷⁷ gjorde allt för att hejda metodistpredikningarna. I Ryssby hade församlingsmedlemmar stött på motstånd av den lokala prästen under husförhören. J. Kihlström skriver att metodisterna här ”varit frimodiga och hållit bekännelsen och någon gång igenstoppat lejonets gap genom tron”⁷⁸. I rapporten framgår det att metodisternas arbete inte gett upphov till någon omfattande väckelse men ändå gett vissa resultat, gudstjänsterna hade till exempel besökts av ganska mycket folk. I denna samling människor, förklarar Kihlström, finns dock de som inte kommer för att höra predikan med hans egna ord: ”vi hava sett försmädarnas förvidna ansikte ibland oss”.⁷⁹ Hur dessa ”försmädare” uppträdde vid predikan, om de utgjorde ett störande inslag eller endast med ett tyst ogillande betraktade gudstjänsten, framgår tyvärr inte. Uppgifter om motstånd från allmänheten mot metodistkyrkan är inte svåra att hitta under de åren vi har tillgång till vid 1870-talets första hälft. Protokollet från den kvartalskonferens som hölls den 1 maj 1873 vittnar om fortsatt

---

⁷⁵ Bexell, 2003, s 103.

⁷⁶ Elmqvist, 2006, s 27.

⁷⁷ Jag kan inte med full säkerhet uttala mig om vad de menar med detta ord men en kvalificerad gissning är att det är deltagarna vid husförhören som det syftas på då de ofta benämndes ”läsmöten” (Bexell, 2003, s 23) och det har i protokollet framkommit att metodister stötte på motstånd under dessa sammankomster.

⁷⁸ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 3/12 1872.

⁷⁹ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 3/12 1872.

motstånd på flera håll. Inom söndagsskolan som var den största verksamheten som församlingen bedrev vid sidan av metodistkyrkan hade problem uppkommit då de stötte på motstånd från en lärarinna. Barnen hade påverkats negativt i sin syn på söndagsskolan vilket ledde till förvirring ibland dem om hur de skulle förhålla sig till den. Ännu allvarligare motstånd mötte metodisterna i Ryssby, Nybro och på Ängö. För att stoppa metodistpredikningar på Ängö hade det gått så långt att om metodisterna visade sig där hotade de med att de skulle få sätta livet till. Hur allvarliga dessa hot egentligen var och hur många av Ängöborna som stod bakom dem avslöjar inte källmaterialet. I Ryssby hade motståndet kommit från ”några av de styrande”⁸⁰. Där hade en änka hotats som hade tillhandahållit metodisterna sitt hus. Om hon fortsatte med det så skulle de riva huset. Änkan stod dock på sig och lämnades ifred. Det framkommer i protokollet att predikningarna fortsatte på samma plats och att motståndarna även återkom vid det nästkommande tillfället, men då för sent eftersom mötet redan var över när de anlände. Även i Nybro hade predikanterna stött på motstånd, oppositionen beskrivs här som ganska våldsam. I protokollet tröstar sig dock församlingen med att några av de mest energiska ”fredstörarna” var rallarna som skulle komma att lämna Nybro efter förrättat arbete. I övrigt förklaras förhållandet inom församlingen vara tillfredsställande och gudstjänsterna har fått bedrivas i lugn o ro.⁸¹ Lugnet vid gudstjänsterna skulle dock inte komma att bestå särskilt länge. Senare samma år förtäljs det i protokollen från den konferens som hölls den 8 november att trakasserierna hade ökat i omfattning och att det kastats grus, smuts och sten på fönstren vilket lett till att några gått sönder.⁸²För år 1874 tycks situationen för metodisterna ha ljusnat allt mer desto längre året led Vid konferensen den 14 juli är det endast ett problem som kommer upp och det är att lärarna vid småskolan har en negativ inställning till metodisterna. Annars väger de positiva beskederna över då bland annat predikningarna på landsbygden runtom Kalmar har vunnit en stor publik. Den vårdhavande predikanten Khilström beskriver önskemålen om att han ska komma och hålla predikningar som att ”det är hunger i landet”.⁸³ Omständigheterna fortsatte att utvecklas i den positiva riktningen följande år. I början av januari 1875 berättas det i protokollen om hur förhållandena gått mot det bättre då metodisterna inte störs alls lika mycket som innan.⁸⁴ Men någon utbredd acceptans handlar det inte om då de så kallade ”försädarna” allt jämt fanns där. Kvartalskonferensen den 2 april 1875 tycks utgöra något av en brytpunkt i Kalmar metodistförsamlings historia. Efter detta datum visar

---

⁸⁰ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 1/5 1873.

⁸¹ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 1/5 1873.

⁸² Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 8/11 1873.

⁸³ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 14/7 1874.

⁸⁴ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 4/1 1875.

sig de negativa attityderna från utomstående personer ytterst sällan i källmaterialet. Vid konferensen tog man också upp att de var betydligt mer accepterade numera än för ett par år sedan. Situationen hade gått ifrån att det gjordes narr av dem öppet på stadens gator till att de mycket sällan hånades. Också när det gällde predikningarna hade det skett en förändring. Innan hade dessa ofta varit svåra att genomföra till exempel av det skäl att folk inte öppnade upp sina hus för predikanterna. Vid den tiden då konferensen hölls hade metodister regelbundet predikat på flera platser i närheten av Kalmar. Pastor Kihlström beskrev utvecklingen som att ”fördomar har vikit och förtroende och begär har inträtt”.⁸⁵ Även om församlingen började nå en mer accepterad ställning var det fortfarande ingen dans på rosor. Någon större framgång nåddes aldrig, vilket många vårdhavande pastorer beklagade sig över i protokollen genom åren. Pastor K A Jansson skrev till exempel den 13 december 1880 om att Kalmar var känt för att vara ett svårt ställe att bedriva väckelsearbete på.⁸⁶ Sex år senare rapporterade en annan pastor F U Liljegren att han under sina fjorton år som vårdhavande predikant inte upplevt att hans arbete gett så magra resultat som vid det år han hade spenderat i Kalmar.⁸⁷ Det motstånd som präglade första delen av 1870-talet hade heller inte kommit att upphöra helt och hållet utan fanns där i bakgrunden även under den resterande delen av 1800-talet. Motståndet tog sig dock inte samma våldsamma uttryck som under 1870-talets första hälft. Det var ingen pöbel som krossade rutor på kapellet längre utan istället var det främst präster från statskyrkan som ibland ställde till problem för församlingen. Vid kvartalskonferensen den 15 maj 1880 togs det upp att motståndet från prästerna hade påverkat söndagsskolan negativt då de lyckats reducera antalet barn som gick dit betydligt. Det skrevs att skolan hade haft cirka 230 elever kring jul men att antalet vid tiden för konferensen var nere på cirka hundra. Den stora förändringen berodde dock inte bara på prästerna, antalet elever i söndagsskolan var vanligen betydligt mindre på sommaren än på vintern.⁸⁸ Den helhetsbild som de tillgängliga konferensprotokollen ger är att församlingen upplevde en ganska svår tid under 1870-talets första hälft som präglades av ett aktivt motstånd. Att detta motstånd kom från en bred grupp i samhället visar de exempel jag tagit upp med lärare, rallarna i Nybro och befolkningen på Ängö för att nämna några. Sedan vid 1870-talets mitt tyder källmaterialet på att oppositionen från allmänheten successivt tynat bort. Ett visst motstånd från präster återstod men detta tycks inte vara speci-

---

⁸⁵ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 2/4 1875.

⁸⁶ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling: S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/7 1880 - 7/6 1888, 13/12 1880.

⁸⁷ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling: S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/7 1880 - 7/6 1888, 30/4 1886.

⁸⁸ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling: S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/7 1880 - 7/6 1888, 15/5 1880.

ellt omfattande. Tyvärr gör avsaknaden av källmaterial från de begynnande åren att det inte med säkerhet går att uttala sig om situationen då. Men troligen var situationen liknade den under de tillgängliga åren för 1870-talets första hälft då de var en ny främmande grupp som etablerades i ett samhälle som inte erkände andra kristna samfund än den protestantiska statskyrkan. Det uttalande som kom upp på konferensen den 2 april 1875 (som vi tidigare tagit upp) om att situationen för metodisterna hade gått mot en ökad acceptans i jämförelse med för ett par år sedan ger en bild av att toleransen mot dem var låg även innan den period källmaterialet täcker.⁸⁹

Hur såg då metodisterna i sin tur på det omgivande samhället? Inte helt förvånande tyckte de illa om dem som motarbetade dem, vilket också kommit fram ovan i beskrivningarna av dem. Jag tänker då närmast på försmädarnas förvridna ansikten och lejonets gap (om prästen vid kyrkoförhöret i Ryssby). Försmädarna är den vanliga benämningen som används om motståndarna i protokollen. Det var dock inte bara de som motarbetade metodisterna som beskrevs i en mindre ljus dager. Även allmänheten i stort fick ta del av denna negativa beskrivning. Det som är mest genomgående i protokollen är att metodisterna betraktar utomstående som syndare. Exempelvis förklarar pastor Jansson vid kvartalskonferensen den 23 september 1881 att han ”brinner efter längtan av att se syndarna frälsas”⁹⁰. Ungefär ett och ett halvt år senare talar pastor C. Y Johansson om att predikningarna lett till att några har blivit befriade ”från syndernas band”⁹¹. Att betrakta de utomstående som syndare var inget lokalt för Kalmar metodistförsamling. Pastor Fredrik Åhgren som aldrig var vårdhavande predikant i Kalmar skrev 1887 till metodistkyrkan i Amerika att över 1000 syndare hade omvänts i landet det året.⁹² De vårdhavande predikanternas uttalanden representerar också metodismen mer ur nationellt perspektiv än ett lokalt då deras lokala ämbetes tid som vårdhavande predikant inte fick överstiga tre år. Att metodisterna betraktade de icke invigda som syndare var en sak men uttalandena kunde vara nog så mycket värre. Pastor W Anderssons utlåtande nedan tillhör bland de färgstarkaste.

---

⁸⁹ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 2/4 1875.

⁹⁰ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/9 1880 – 7/6 1888, 23/11 1881.

⁹¹ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/9 1880 – 7/6 1888, 3/2 1883.

⁹² Metodistkyrkan i Sverige 100 år: 1868-1968 (1968), s 33.

”Här finnes en förfärlig rå pöpelhop, hvilken är en riktig drägg af allt hvad lideligt kan kallas och bland detta djupt fallna folk hjälper väl knappast någonting annat än någon särskilt djup sinnlig nöd. Herren förbarma sig över dem! Några har dock såsom diamanter blivit utarbetade ur detta ovanligt hårda klippberg, och hoppas vi att ännu mera skall följa”⁹³

Kontrasten är stor mellan pastor Anderssons syn på metodister som ”diamanter” och vanligt folk i Kalmar som råa drägg som ger efter för alla lidelser. Även om Anderssons uttalande är det mest föraktfulla är det inte ensamt. Mer vanligare är dock att metodistpastorerna angriper vad de anser är bristande religiositet. Pastor O Lundgrens beskrivning av förhållandena är ganska typisk ”ogudaktigheten med rå gudlöshet är så uppenbar och så mäktig bland detta folk”⁹⁴. Även platser där metodismen inte etablerats eller vunnit någon framgång beskrivs på ett liknande sätt pastor Kihlström pratade till exempel om Ljungby socken som en plats där det rådde stor ogudaktighet och stort mörker vid kvartalskonferensen den 2 april 1875.⁹⁵

Den övergripande bild som protokollen från konferenserna ger är att metodisterna hade en mörk bild av utomstående som förtappade syndare och att toleransen och förståelsen var låg. I samtliga protokoll jag läst för perioden 1872 – 1901, sammanlagt över hundra stycken, har jag inte stött på ett enda positivt uttalande om det omgivande samhället. I stället finns det en hel del negativa som de jag nämnt tidigare. En kontrast till detta synsätt kommer dock fram i metodisternas verksamheter där de även hjälpte och bedrev verksamheter för personer som inte var medlemmar i frikyrkan. Metodisternas största verksamhet vid sidan av det rent kyrkliga var söndagsskolan här var även barn till icke-metodister välkomna. Antalet barn i söndagsskolan varierar från låga antal under församlingens tidiga år, som i januari 1875 då genomsnittet var 65-80 barn, till högre antal efter ett par decennier. Till exempel hade man genomsnitt 250 barn i söndagsskolan i juni 1893.⁹⁶ Regelbundet samlade frikyrkan också in pengar till de fattiga. Vid konferensen den 2 juni 1876 uppgick denna summa till 79:38 riksdaler vid konferensen den 16 april 1887 hade 73 riksdaler insamlats samt även 2 riksdaler till frigivna slavar.⁹⁷ Denna verksamhet fortsatte genom hela den för uppsatsen aktuella tiden. Epworthföreningen som bildades år 1892 bedrev en hel del socialverksamhet. Till jularna försåg de till

---

⁹³ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/9 1880 – 7/6 1888, 19/1 1887.

⁹⁴ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/9 1880 – 7/6 1888, 6/3 1888.

⁹⁵ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 2/4 1875.

⁹⁶ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 4/1 1875; Kvartalskonferens protokoll 1888-1899, 6/6 1893.

⁹⁷ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 2/6 1876; S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/9 1880 – 7/6 1888, 16/4 1887.

exempel fattiga barn med kläder.⁹⁸ De gjorde även sjukbesök och delade ut pengar till de nödställda och arma.⁹⁹ Denna filantropiska verksamhet var mycket viktig i en tid då samhällets skyddsnät var både grovmaskiga och svaga. De fanns en hel del privata välgörenhetsorganisationer under 1800-talet. De flesta som engagerade sig tillhörde medelklassen. Medelklassen hade inte bara ett filantropiskt ändamål med sin hjälpverksamhet utan ville också utöva en kontroll genom krav och fostran av den underklass de betraktade som farlig.¹⁰⁰ Om metodisterna ställde några krav eller hade ett mål att stävja och fostra en underklass står det inget om i källorna. Eftersom en överväldigande majoritet av metodisterna tillhörde arbetarklassen var situationen mer som att de mindre fattiga hjälpte de mer fattiga. Anledningen till välgörenheten går tillbaka ända till John Wesleys dagar då han fastställde normen att metodister skulle ägna sig åt godhet i så stor utsträckning de kunde.¹⁰¹ Trots deras negativa uttalanden om utomstående visar de alltså genom sina handlingar att de brydde sig mycket om sina medmänniskor.

Hur såg då den lokala metodistkyrkan på sina egna medlemmar? Vilka normer rådde och vad kunde leda till uteslutning ur gemenskapen? En gärning som vi ovan fastställt att metodisterna betraktade som god var att hjälpa de svaga och fattiga i samhället, men speciellt betonas det när det gäller de egna trosfränderna. Pastor Henriksson proklamerade vid konferensen den 25 september 1875 att det var en kristlig skyldighet att hjälpa fattiga trosfränder och särskilt de personer samt deras familjer som verkat i metodismens tjänst. Därför föreslog Henriksson ett understöd till predikants änkor och barn på 25 riksdaler.¹⁰² Hjälpen till predikantsänkor och deras barn var ingen isolerad händelse, det var ett understöd som betalades ut under hela undersökningsperioden. Nedanför ska jag presentera ett exempel på hur församlingens välgörenhet kunde se ut.

---

⁹⁸ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Kvartalskonferens protokoll 1888-1899, 4/2 1893.

⁹⁹ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Kvartalskonferens protokoll 1888-1899, 6/6 1893.

¹⁰⁰ Hedenborg & Wikander 2003, s 125, 128, 129.

¹⁰¹ <http://runeberg.org/nfbr/0167.html> (uppslagsverket nordiskfamiljebok) sökord "metodism" avläst 10/12 2008.

¹⁰² Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 25/11 1875.

Mission 250:-
Kapellbyggnadsfonden 4:-
Söndagsskolföreningen 2:-
Traktatsföreningen 2:-
Frigivna slavar 2:-
Skolfonden 11:-
Bibelsällskapet 3:-
De fattiga 73:-
Predikanterns änkor och barn 20:-
De fattiga predikant änkor på Gotland 11:50:-
En elev vid predikantskolan 28:50:-
Nässjö kapellskuld 24:50:-

Källa: Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/9 1880 – 7/6 1888, 16/4 1887.

Utifrån tabellen är det tydligt att de mesta av pengarna gick till inomkyrkliga verksamheter som vi kanske inte direkt skulle förknippa med ordet välgörenhet. Att församlingen kände ett ansvar för trosfränder även utanför det lokala samfundet är tydligt i hjälpanDET av både änkor på Gotland och Nässjö kapellskuld. De mest frekvent återkommande av välgörenhetsutgifterna i tabellen var missionen, söndagsskolan, de fattiga, frigivna slavar, traktatssällskapet och predikantsänkor samt deras barn.

De normer som framkommer i protokollen är främst kopplade till starka fromhetsideal. Pastor Henriksson konstaterar vid konferensen den 8 december 1875 att nästintill alla i församlingen lever upp till hans ideal som är att leva fromt och ärbart.¹⁰³ Att kristendomen ska vara det primära i en metodists liv framkommer i pastor C. Y Johanssons uttalande ”man ska leva helt för gud”¹⁰⁴. Att pastorerna också försökte att leva helt för gud framkommer i sådana yttranden som pastor Berglund uttalade vid en konferens då han besviken över att den uteblivna väckelsen och menade att kanske hade han kunnat vara mer nitisk och arbetat hårdare och mer ”upppoffrande för guds heliga sak”¹⁰⁵.

Metodisterna arbetade också aktivt i nykterhetsfrågan. Protokollen nämner dock knappt denna verksamhet mer än i att vilka som arbetar med det och att de har en nykterhetskommit-

¹⁰³ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 25/11 1875.

¹⁰⁴ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll 23/9 1880 – 7/6 1888, 9/11 1882.

¹⁰⁵ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 7/5 1877.

té. Vid kvartalskonferensen den 14 april 1892 kommer det dock fram lite information om verksamheten då det står att de haft föredrag och bjudningar. Dessa aktiviteter resulterade i att omkring 50 ”drinkare” trätt in vad de kallar för nykterhetsvännernas led.¹⁰⁶ Att reglerna och uppsikten inom den religiösa gemenskapen var hårda framkommer i att förmanare och lokalpredikanter var tvungna att genomgå rannsakingar vid konferenserna för att få fortsätta med deras arbete inom metodistkyrkan. Under en konferens framkommer hur hårt metodisterna såg på dem som avvek från den ”smala vägen mot ljuset”. Det var vid kvartalskonferensen den 18 mars 1876. Det hade kommit in klagomål angående en av lokalpredikanterna vid namn Jonas Nilsson. Ärendet handlade om att vederbörande hade sänt flera brev som beskrevs som opassande till en flicka vid namn Hanna Andersson. Ett kortare förhör hölls med Nilsson under konferensen och han bedömdes skyldig vilket ledde till att han suspenderades. Rubriceringen på ”brottet” framkommer inte och inte heller något explicit om innehållet i breven, endast att det var okyskt. Om det var språket i sig eller Nilssons ställning som lokalpredikant som gjorde breven så olämpliga säger tyvärr inte källmaterialet. Det går i alla fall att dra slutsatsen att metodisterna var väldigt hårda med vad de ansåg vara olämpligt uppträdande vilket inte minst visas i att trots att Nilsson var ångerfull blev han avstängd från sin roll som lokalpredikant.¹⁰⁷ I början av den perioden som undersöks i arbetet var det också vanligt med uteslutningar ur församlingen, något som dock minskade efter de tio första åren. Antalet uteslutningar kunde variera mellan konferenserna, ibland var det ingen, ibland tre som vid konferensen den 19 juli 1873, eller en som vid konferenserna den 16 mars och 10 november 1874 för att nämna några exempel. I protokollen står det tyvärr aldrig varför de uteslutits bortsett från att det ibland kan stå ”synd”. Anteckningarna i ministerialböckerna är tyvärr lika bristfälliga med några få undantag. För Wilhelmina Johansson stod det att anledningen till hennes uteslutning var skvaller och olydnad. Albertina Rydin var en annan person som uteslöts för olydnad. Hilda Bangelin uteslöts för lättsinne och olydnad.¹⁰⁸ Dessa personer är undantag i källorna och det vanliga är att det står ”utesluten för synd” eller endast ”utesluten”. De personer som uteslöts var av båda könen och det tycks ha varit lika vanligt att det var en man som en kvinna. Men med tanke på att kvinnorna utgjorde en så stor majoritet av församlingen var det en betydligt högre procentandel av männen som uteslöts.

Det är svårt att med god precision säga vad som exakt döljer sig bakom de anledningar som ligger till grund för uteslutningarna. Orden skvaller, olydnad och lättsinne låter knappast

---

¹⁰⁶ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Kvartalskonferens protokoll 1888-1899, 14/4 1892.

¹⁰⁷ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Protokollbok för Kalmar mission 3/12 1872 - 15/5 1880, 18/3 1876.

¹⁰⁸ Kalmar KF, Kalmar Metodistförsamling, Ministerialbok för Kalmar Mission 1/10 1872 - 15/5 1885.

särskilt allvarliga i våra öron och var det säkert heller inte. Men utan att veta historierna bakom dessa ord lämnar oss källorna i en position där vi endast kan göra antaganden och gissningar som riskerar att bli missvisande och okvalificerade. Men utifrån den stränghet som tidigare visats i exemplet med lokalpredikanten Nilssons suspendering och att uteslutningar ändå var så pass vanliga som de var i den lilla församlingen så var säkerligen dåden som står bakom orden inte särskilt allvarliga. Källorna tyder på att det inte alltid var helt lätt att vara metodist. Metodister var hårda mot sig själva men även mot sina trosfränder. Deras uppfattning av ett sant kristligt leverne tycks inte haft något större utrymme för felsteg.

5. Resultatsummering och avslutande diskussion

Syftet med denna del av uppsatsen är att övergripande redogöra för de resultat som framkommit i arbetet, samt att mer explicit svara på frågeställningen. Uppsatsens första undersökningsområde som handlar om den sociala strukturen inom metodistförsamlingen har präglats av både kontinuitet och förändring under de aktuella åren 1868-1901. Kontinuiteten går att se i exempelvis församlingens könsfördelning där kvinnorna under hela uppsatsen perioden utgör minst 70 procent av medlemmarna. En annan oföränderlig aspekt är arbetarklassens dominans bland yrkesutövarna. Inom denna arbetarklassgrupp sker dock en förskjutning mot slutet av uppsatsperioden. I de tre första tabellerna, som representerar åren 1871, 1881 och 1891, är de kvalificerade hantverks- och yrkesarbetena de klart dominerande. Vid sekelskiftet hade antalet metodister i denna kategori minskat avsevärt och istället var de proletärt präglade arbetena i grupp sex de talrikaste. Denna förändring speglar samhälls utvecklingen i stort då hantverksyrkena genomgått en lågkonjunktur och Kalmar stad upplevt en viss industrialisering.

För att se hur representativ denna sociala struktur och förändringarna inom den var för en samtida metodistförsamling har jag gjorts en komparation med församlingen i Eskilstuna. Resultet visade främst på två viktiga aspekter. Dessa var arbetarklassens dominans och en stark prägel av de lokala näringslivet i båda församlingarna. Eskilstuna som var en utpräglad industristad hade till exempel en mycket större andel lågstatusarbetare (grupp åtta). I båda församlingarna var medelklassen den minsta och borgarklassens andel ungefär lika stor. När det gäller rekryteringen till den lokala metodistkyrkan under de cirka 30 åren som arbetet avhandlar skedde den främst inom de två stadsdelarna Kvarnholmen och Malmen som genom hela arbetet utgör de helt klart metodisttätaste stadsdelarna. Vid sekelskiftet var de så pass dominerade att nästan två tredjedelar av metodistförsamlingens medlemmar bodde där. Sammanfattningsvis kan man säga att församlingen präglas av en socialt horisontal rekrytering som särskilt utmärker sig av de tre aspekterna ojämn könsfördelning (majoritet av kvinnor), arbetarklassdominans (med en förändring från kvalificerade till okvalificerade yrken under den aktuella perioden) och boendekonzentration (Malmen och Kvarnholmen). Vissa uppgifter tyder också på att arbetarplatsen ibland utgjort en viktig arena för spridning av metodismen, exempelvis hade församlingen sex sömmerskor 1881 och hela tolv skomakare 1891. Att dessa få fall tillhörde undantaget visar dock 1891 års tabell där 15 av 17 yrken i kategori sex endast representerades av en arbetare. Merparten av dessa professioner hade också goda förutsättningar för en spridning av läran då man ofta arbetade tätt inpå sina arbetskamrater.

Maktfördelningen inom församlingen speglade inte den sociala strukturen. De borgliga kategorierna (1-3) var till exempel en minoritet till antalet som vanligen var överrepresenterade både vid kvartalskonferenserna och i de olika kommittéerna. De flesta personer inom församlingen som var deltagare vid konferenserna hade högre ämbeten och/eller valdes in i olika kommittéer tillhörde yrkesgrupp sex.

När det gäller lågstatusarbetarna i yrkeskategori åtta som var den näst största gruppen vid de tre första nedslagen och den största vid sekelskiftet så hade de ingen representant vid varken konferenser eller genom ämbeten förrän vid konferensen den 8 oktober 1901. Att en arbetare med ett proletärt präglat yrke (fabriksarbetare) kom att delta just vid denna tid kan ha att göra med de faktorer som jag har nämnt ovan. Jag tänker på tillväxten av antalet lågstatusarbetare i församlingen, hantverkaryrkets kris och lokalortens industrialisering. Den grupp som ändå var mest underrepresenterad i maktavseende var kvinnorna som inte kom att inneha några högre positioner (skaffareämbetet) förrän konferensen den 17 juni 1889. Deltagandet vid dessa möten fick dock vänta ytterligare en tid till kvartalskonferensen den 4 februari 1893. Den första verksamheten som kvinnor vann insteg i var sångkommittén vars första uppgifter om kvinnligt deltagande är för år 1874, möjligheten är dock stor att de redan tidigare ingått i denna aktivitet. Kommittén var den som hade flest kvinnliga deltagare genom åren. Den kan dock varken räknas till den kvinnliga eller den manliga sfären då könfördelningen inom verksamheten varierade genom åren. Detsamma gäller för Epworthföreningen som bildades 1892 där kvinnorna visserligen var talrikast inom ordförandeskapet men männen ändå inte var helt orepresenterade. Den enda del av den lokala metodistkyrkan som helt och hållet tillhörde den kvinnliga sfären var syföreningen. Kvinnorna fick visserligen ta del av makten inom metodistförsamlingen tidigare än de okvalificerade arbetarna, men mot bakgrunden av att de utgjorde en så stor majoritet och fortfarande utlämnades från de flesta kommittéer och befattningarna vid uppsatsperiodens slut så är det inte svårt att fastställa att församlingen styrdes väldigt patriarkalt. Tyngre befattningar inom församlingen som lokalpredikant och viktigare kommittéer (exempelvis missions-, anslags- och kyrkobokskommittén) var könssegregerade och därmed stängda för kvinnor.

Att kartlägga hur metodisterna i Kalmar bemöttes under de allra första åren är problematiskt på grund av avsaknaden av källmaterial för tiden mellan år 1868 och slutet av år 1872. Ett uttalande under kvartalskonferensen den 4 januari 1875 leder oss dock en bit på vägen då pastor B A Carlsson mindes den svåra situationen för ett par år sedan i en tid då utvecklingen gått mot en ljusare vardag för Kalmarmetodisterna. Jag kan inte finna någon rimlig anledning till

att förhållandena för den lilla religiösa gemenskapen skulle varit annorlunda de första åren gentemot de kända åren under 1870-talets första hälft. Källmaterialet tyder på att metodisternas första tid på en plats alltid var den svåraste. Exemplet Ängö kan nämnas där metodisterna 1873 hotades till livet om de kom och predikade. 1881 var sju fullvärdiga medlemmar bosatta där och några uppgifter om motstånd återfinns inte i källmaterialet. Den helhetsbild som kvartalsprotokollen ger är att ett relativt brett och aktivt motstånd successivt började avta vid 1870-talets mitt i både omfattning och styrka och att endast ett sporadiskt motstånd från främst präster kvarstod därefter. Någon anledning till denna utveckling vid just denna tid återstår inte att finna i det tillgängliga materialet. Säkerligen berodde det på att samhället efter en tid blev vana vid metodisterna efter ett par år var de inte främlingar längre. Det är tänkbart att rykten och missförstånd som säkerligen florerade kraftigt i början med tiden och ökad vetskap tynade bort. Även om metodisterna i Kalmar fick uppleva en ökad acceptans lyckades dock ingen väckelse slå rot i det lokala samhället. Många är de klagomål som pastorerna yttrade över att denna uteblev i Kalmar som de i andlig mening betraktade som ett mycket kargt landskap.

Att synen på metodisterna kunde vara allt annat än positiv har vi fastslagit ovan men detta synsätt var inte ensidigt. Metodisterna själva ger i källmaterialet uttryck för en negativ inställning till de utomstående. De mindre smickrande uttalandena under konferenserna riktar sig inte bara till motståndare utan till samhället i stort. Vanligast är att pastorerna talar om icke-metodister som syndare som är i behov av frälsning. Några positiva omdömen återfinns inte i konferensprotokollen. Om man istället analyserar metodisternas verksamheter blir resultatet ett diametralt annorlunda förhållningsätt gentemot det övriga samhället än det som kommer fram i uttalandena. Den sociala verksamheten som metodisterna bedrev omfattade även utomstående. Verksamheten fick ett uppsving 1892 när Epworthföreningen bildades, rent konkret tog verksamheten sitt uttryck i allt från att bekläda barn till sjukbesök och ekonomiskt bidrag. Det filantropiska synsättet har gamla rötter inom metodismen som sträcker sig tillbaka till dess grundare John Wesley. Inom församlingen skänktes pengar till predikanterns änkor och barn men också till andra församlingar i behov av ekonomiska medel. Utöver den rent sociala verksamheten bedrev metodisterna söndagsskola och nykterhetsarbete. Genom alla dessa verksamheter som vände sig till samhället i stort påvisas att metodistkyrkan till viss del var en integrerad och viktig del av lokalsamhället, säkerligen något som med tiden bidrog till en ökad acceptans.

När det gäller ideal och normer inom församlingen har vi redan varit inne på några av de viktigaste som kommer till uttryck genom de verksamheter som bedrevs. Vålgörenhetsarbetet

visar tydligt på hur viktigt det var för metodisterna att hjälpa de fattiga och svaga i samhället. Nykterhetsverksamheten talar också sitt tydliga språk. Det allra viktigaste för metodisterna var dock religiositeten som skulle utgöra den primära och centrala delen i en metodists liv. Detta blir också tydligt genom att välgörenhetsutgifterna påvisar att den största andelen av pengarna vanligen gick till missionsstöd. Brott mot de fromhetsideal som rådde i form av synd verkar ha lett till omedelbar uteslutning. Detta baserar jag på de många uppgifterna i både ministerialböckerna och konferensprotokollen där uppgifter har nedtecknats om många personers uteslutning men aldrig några om att någon varnats för synd eller något liknande. De få gånger det kommer fram vad det är för synder det handlar om har orsakerna skvaller, olydnad och lättsinne noterats. Rent konkret vad som exakt döljer sig bakom dessa ord är svårt att säga men säkerligen var det inget som vi i vår tid skulle betrakta som allvarligt eftersom uteslutningarna var så pass vanliga. Kombinationen av den relativt höga uteslutningsfrekvensen och de bakomliggande anledningarna samt den behandling som lokalpredikanten Jonas Nilsson fick på konferensen den 18 mars 1876 för sina osedliga brev ger intrycket att reglerna måste varit väldigt stränga och tillämpats skoningslöst. Några utrymmen för misstag tycks inte ha funnits.

6. Sammanfattning

Denna C-uppsats är uppdelad i två huvuddelar, den första är en analys av hur Kalmar metodistförsamlings sociala sammansättning såg ut och förändrades under åren 1868-1901. I undersökningen har jag utifrån församlingens ministerialböcker konstruerat tabeller som innehåller medlemmarnas yrkes- eller civilstatus. Dessa uppgifter har jag sedan ställt mot konferensprotokollen där uppgifter om medlemmarnas positioner i samfundet har nedtecknats. Resultatet visar att arbetarklassen dominerade bland yrkesutövarna under hela den aktuella perioden. Men en förändring skedde mot sekelskiftet då lågstatusarbetarna i grupp åtta för första gången blev den talrikaste gruppen, en position som tidigare de kvalificerade yrkes- och hantverksarbetarna innehåft. För att se hur typisk denna sociala struktur var för en metodistförsamling i Sverige har jag gjort en jämförelse med metodisterna i Eskilstuna. Resultat från denna jämförelse visar visserligen på att det finns vissa likheter mellan församlingarna men också skillnader. Arbetarklassen var den klart dominerade inom båda samfunden. Men skillnaderna inom den är stora och visar på det lokala näringslivets betydelse. Eskilstuna som var en industristad hade betydligt fler lågstatusarbetare i församlingen. När det gäller församlingsstyret var det främst två grupper som var åsidosatta och det var lågstatusarbetare och kvinnor. Den första lågstatusarbetaren deltog inte i kvartalskonferenserna förrän år 1901. Kvinnorna kom visserligen att delta i dessa möten tidigare (1893) men mot bakgrunden av att de utgjorde en så stor majoritet (över 70 procent under hela den period som uppsatsen täcker) var de ännu mer marginaliserade.

Uppsatsens andra del fokuserar på de föreställningar, förhållningsätt och attityder som kommer fram i protokollen från kvartalskonferenserna. Relationerna mellan metodistförsamlingen och det övriga samhället var som mest ansträngda under 1870-talets första hälft. Efter denna period tynar motsättningarna bort och motstånd nämns ytterst sällan. I protokollen finns det ett tämligen stort antal uttalanden om lokalsamhället. Gemensamt för dessa är att de är negativa. Merparten av dem handlar om det omgivande samhällets bristande religiositet och att de utomstående är syndare som är i behov av frälsning. Genom sina verksamheter visar dock metodisterna en helt annan inställning till sina medmänniskor, då de bedriver omfattande socialverksamhet, söndagsskola och nykterhetsarbete.

Inom församlingen är det främst de starka fromhetsidealen som är det centrala. Regelverket är strängt och tillämpas skoningslöst då personer som ägnat sig åt bland annat skvaller, olydnad och lättsinne uteslutits ur gemenskapen. Antalet uteslutningar var som allra störst under församlingens första decennium.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

KALMAR

Kalmar Folkrörelsearkiv (KF).

Kalmar Metodistförsamling.

Kyrkobok för S:t Pauls Metodist Ep Församling i Kalmar.

A Protokoll kvartalskonferenser 1872-1911.

Protokollbok för Kalmar mission för tiden från 3 december 1872 till den 15 maj 1880.

S:t Pauls församling kvartalskonferenser protokoll för tiden från den 23 september 1880 till 7 juni 1888.

Kvartalskonferens protokoll 1888-1899.

Kvartalskonferens protokollbok för åren 1901-1906.

D Medlemsartiklar 1868-1885:

Ministerialbok för Kalmar metodistförsamling för tiden den 27 november 1870 till den 1 oktober 1872.

Ministerialbok för Kalmar Mission 1 oktober 1872 – 15 maj 1885.

D Medlemsartiklar 1885-1952:

Ministerialbok för St: Pauls församling Kalmar 1885-1901.

Förteckning över provmedlemmar S:t Pauls församling 1885-1936.

Internetkällor

http://www.ne.se/artikel/255175?i_whole_article=true avläst den 3/11 2008.

<http://www.metodistkyrkan.se> avläst 9/11 2008.

Uppslagsverket Nordiskfamiljebok på internet <http://runeberg.org/nfbr/0167.html> avläst den 4/11 2008.

Litteratur

Bexell, Oloph. 2003. *Sveriges kyrkohistoria: Folkväckelsens och kyrkoförnyelsens tid*, band VII. Stockholm: Verbum.

Cracknell, Kenneth & Susan J White. 2005. *An Introduction To World Methodism*. Cambridge: University Press.

Elmqvist, Viktor. 2006. *Calmare gamla Malm: Viktor Elmqvist berättar*. Kalmar: Kalmar stads hembygd förening.

Evangelical dictionary of theology. 2 uppl. Red. Walter A Elwell. Michigan: Baker Academic 2001 (1995).

Frängsmyr, Tore. 2002. *Svensk idéhistoria: Bildning och vetenskap under tusen år 1809-2000* band II. Stockholm: Natur och kultur.

Greiff, Mats. 1992. *Kontoristen: Från chefens högra hand till proletär*. Lund: Mendocino.

Hedenborg, Susanna & Ulla Wikander. 2003. *Makt och försörjning*. Lund: Studentlitteratur.

Hofren, Manne. 1962. *Kvarnholmen i Kalmar*. Kalmar: Drätselkammaren.

Hurtig, Mansfield. 1937. Metodistkyrkan i Sverige. I *Svenska Folkrörelser* band II, red. Sigfrid Hansson. S 90-114. Stockholm: Lindfors.

Jarlbo, Per. 2007. *Kalmar gatunamn: Om gator och vägar i Kalmar Kommun*. Kalmar: Kalmar kommun Samhällsbyggnadskontoret.

Kalmar stads historia band III: Från 1700-talets stad till det moderna Kalmar. Red. Ingrid Hammarström. Kalmar: Kulturnämnden 1984.

Korswing D, Rune & Arne Widegård. 1990. Metodistkyrkan i Sverige. I *Svenska Trossamfund*. Red. Allan Hofgren. S 106-120 Uppsala: EFS-förlag.

Larsson, Olle, Lennart Johannsson & Lars-Olof Larsson. 2006. *Smålands historia*. Lund: Historiska media.

Mats, Lindqvist. 1987. *Klasskamrater*. Malmö: Liber.

Melin, Jan, Alf W Johansson och Susanna Hedenborg. 2003. *Sveriges Historia*. Stockholm: Prisma.

Metodistkyrkan i Sverige 100 år: 1868-1968. Ordf. Mansfield Hurtig. Stockholm: Nya Bokförlags Aktiebolag 1968.

Metodistförsamlingen, Kalmar 90 år: 1868-1958 Kalmar: Församlingen 1968.

Stokes, Philip. 2007 (2002). *Filosofi: Hundra stora tänkare*. Översättning från engelska av Ingmar Nordin. London: Artic.

Öhngren, Bo. 1974. *Folk i rörelse: Samhällsutveckling, flyttningsmönster och folkrörelser i Eskilstuna 1870-1900*. Uppsala: Historiska institutionen vid Uppsala universitet.

Tabell- och diagramförteckning

Diagram över medlemsstatistik 1868-1901	17
Yrkes- och civilstatustabell för år 1871	18-19
Yrkes- och civilstatustabell för år 1881	22-23
Tabell över kommitté tillsättning vid konferensen den 3/5 1881	24
Yrkes- och civilstatustabell för år 1891	25-26
Yrkes- och civilstatustabell för år 1901	28-30
Tabell över klassfördelningen inom Kalmar och Eskilstuna församling år 1881	32
Tabell över klassfördelningen inom Kalmar (1901) och Eskilstuna (1897) församling	33
Tabell över bosättningar 1871 och 1881	34
Tabell över bosättningar 1891 och 1901	34-35
Tabell över fördelningen av välgörenhetsmedel 16/4 1887	43

Bilaga 1

Mats Greiffs sociala kategorisering i avhandlingen *Kontoristen* som stått till grund för min egen kategorisering i uppsatsen.

I. Företagare utanför jordbruket.

Caféidkare, garverifabrikörer, handlande, husägare, köpman, skeppsmästare o. vice konsul, utskänkare, ägare.

II. Lantbrukare.

Arrendator, brukare, godsägare, hemmansägare, jordägare, lantbrukare, rusthållare, åbo.

III. Högre tjänstemän.

Avdelningschef, bankkamrer, disponent, handelsföreståndare, hovrättsnotarie, inspector.

IV. Präster, poliser, soldater.

Dragon, fanjunkare, kapten, korpral, musikvolontär, poliskonstapel, predikant, prost, sappör, soldat, underofficer.

V. Tjänstemän i underordnad ställning.

Arbetsledare, baningenjör, bankkassör, banktjänsteman, banvakt, bergsingenjör, besiktningsman, bokhållare, diplomingenjör, folkhögskolelärare, folkskolelärare, förrådsförmän, försäljare, handelsagent, handelsresande, kantor, konduktör, kontorist, korrespondent, kronolots, lagerbiträde, lantmätare, linjeförman, lokmästare, magasinsföreståndare, materialförvaltare, postexpeditör, postiljon, ritare, skollärare, skolmästare, stationsskrivare, vagnsmästare, verkmästare.

VI. Yrkesarbetare, gesäller, hantverkare.

Bagare, bagaregesäll, barberare, boktryckare, brandsoldat, bryggare, buntmakare, byggare, byggnadssnickare, eldare, elektriker, filare, förste el. sjöman, gördelmakaregesäll, handskmakare, hovmästare, inbyggestimman, jerngjutare, konditor, kranskötare, kusk, lokförare, metallgjutare, modellsnickare, montör, murare, murgesäll, målare, möbelsnickaregesäll, off-settryckare, plåtslagare, reparatör, rörläggare, sadelmakare, sjömaskinist, skeppsbyggare, skomakare, skraddare, slaktaremästare, smed, smedmästare, snickare, stenhuggare, stickerska, styrman, svarvare, svetsare, sömmerska, tapetserare, timmergesäll, traktör, travtränare, trädgårdsmästare, tunnbindare, typograf, vagnmakare, vagnmakaregesäll, vagnmakaremästare.

VII. Torpare, jordbruksarbetare.

Arbetskarl, dräng, husman, piga, stalldräng, statdräng, torpare.

VIII. Övriga arbetare.

Arbetare, arbetskarl, brovakt, bud, byggnadsarbetare, cementarbetare, chaufför, dragare, gatu-
arbetare, gjuteriarbetare, gårdskar, handelsarbetare, järnarbetare, kommunalarbetare, lagerar-
betare, lagerkarl, magasinskarl, maskinarbetare, maskinbiträde, mjölkutkörare, piga, servitör,
sjöman, sockerarbetare, spårvägskar, stationskarl, strykerska, tjänarinna, tryckeriarbetare,
träarbetare, tullpackhuskarl, vaktmästare, verktygsarbetare, vicevärd, vägarbetare, åkaredräng,
åkeriarbetare.

IX. Fria yrken.

Journalist, kapellmästare, litteratör, musikdirektör.